Το Πραξικόπημα στη Χιλή

Αυτό που συνέβη στη Χιλή στις 11 Σεπτέμβρη του 1973 δεν αποκάλυψε αιφνιδιαστικά κάτι καινούργιο σχετικά με τους τρόπους, τους οποίους εκείνοι που έχουν τη δύναμη και τα προνόμια επιδιώκουν την προστασία της κοινωνικής τους τάξης. Η ιστορία των τελευταίων 150 ετών είναι γεμάτη με τέτοια επεισόδια.

Ακόμα κι έτσι, τουλάχιστον η Χιλή έχει αναγκάσει πολλούς ανθρώπους της Αριστεράς να κάνουν κάποιους άβολους προβληματισμούς και να θέσουν ερωτήματα σχετικά με την «στρατηγική» (πράγμα κατάλληλο για καθεστώτα δυτικού τύπου) για αυτό που αόριστα ονομάζεται μετάβαση στο σοσιαλισμό.

Φυσικά, οι σοφοί της Αριστεράς, και άλλοι, έχουν σπεύσει να διακηρύξουν ότι η Χιλή δεν είναι Γαλλία ή Ιταλία ή Βρετανία . Αυτό είναι αλήθεια. Οι χώρες δε μοιάζουν, οι συνθήκες είναι πάντα διαφορετικές, όχι μόνο μεταξύ των χωρών, αλλά και μεταξύ των περιόδων μέσα στην ίδια χώρα. Μια τέτοια σοφία καθιστά δυνατό και εύλογο να υποστηριχθεί ότι η εμπειρία μιας χώρας ή μιας περιόδου δεν μπορεί να δώσει πειστικά «μαθήματα».

Αυτό είναι, επίσης, αλήθεια. Και ως γενική αρχή, κάποιος πρέπει να είναι καχύποπτος με τους ανθρώπους που έχουν άμεσα «μαθήματα» για κάθε περίσταση. Το πιθανότερο είναι ότι τα «μαθήματά τους» τα είχαν κατά νου πολύ πριν ξεσπάσει η περίσταση και ότι απλώς προσπαθούν να χωρέσουν την εμπειρία στις προηγούμενες απόψεις τους . Γι’ αυτό ας είμαστε προσεκτικοί σχετικά με τη λήψη και παράδοση «μαθημάτων».

Παρόλα αυτά,και με προσοχή στη χρήση, υπάρχουν πράγματα που πρέπει να μάθουμε από την εμπειρία ή το «άγνωστο» τα οποία καταλήγουν στο ίδιο πράγμα. Όλοι έχουν καταλήξει και πολύ σωστά, στο ότι η Χιλή, και μόνο αυτή η χώρα σε όλη τη Λατινική Αμερική, ήταν μια συνταγματική, κοινοβουλευτική, φιλελεύθερη, πλουραλιστική κοινωνία, μια χώρα που είχε μια πολιτική ζωή που δεν έμοιαζε με τη γαλλική, η την αμερικάνικη ή τη βρετανική, αλλά σίγουρα ήταν «δημοκρατική» ή, όπως οι μαρξιστές θα την ονόμαζαν αστική δημοκρατία .

Σε αυτή η περίπτωση, και με πολλές επιφυλάξεις, αυτά που συνέβησαν στη Χιλή θέτουν ορισμένα ερωτήματα, απαιτούν ορισμένες απαντήσεις, και μπορούν να δώσουν ορισμένες υπενθυμίσεις και προειδοποιήσεις. Μπορεί, για παράδειγμα, να δείξουν ότι τα γήπεδα τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς εκτός από τον αθλητισμό - όπως η συγκέντρωση αριστερών πολιτικών κρατουμένων - δεν υπάρχουν μόνο στο Σαντιάγο, αλλά και στη Ρώμη και στο Παρίσι ή

ακόμα και στο Λονδίνο.

Επίσης μας δείχνουν ότι κάτι συμβαίνει όταν σε μια κατάσταση κατά την οποία η μηνιαία εφημερίδα για τη θεωρητική συζήτηση του Βρετανικού Κουμμουνιστικού Κόμματος «ο Μαρξισμός Σήμερα», έχει ως κεντρικό άρθρο, για το Σεπτέμβριο 1973, μια ομιλία του Ιουλίου από τον Γενικό Γραμματέα της Κομμουνιστικού Κόμματος της Χιλής, Luis Corvalan (τώρα βρίσκεται στη φυλακή εν αναμονή δίκης και πιθανά της εκτέλεσής του), που φέρει τον τίτλο «Λέμε όχι σε εμφύλιο πόλεμο! Αλλά είμαστε έτοιμοι να συντρίψουμε μία Στάση».

Υπό το πρίσμα του τι συνέβη, αυτό το σύνθημα φαίνεται μάλλον αξιολύπητο και υποδηλώνει ότι κάτι πάει πολύ άσχημα, ότι πρέπει να γίνει ένας απολογισμός και ότι πρέπει να προσπαθήσουμε να δούμε τα πράγματα πιο καθαρά. Στο βαθμό που η Χιλή ήταν μια αστική δημοκρατία, αυτά που συνέβησαν εκεί μπορεί να συμβούν και σε άλλες αστικές δημοκρατίες.

Εξάλλου οι Times, την επαύριο του πραξικοπήματος έγραφαν (και οι λέξεις θα πρέπει να απομνημονευθούν προσεκτικά από τον κόσμο της Αριστεράς): « Άσχετα με το αν είναι αποδεκτό ή όχι οι ένοπλες δυνάμεις είχαν το δικαίωμα να κάνουν ό, τι έκαναν, οι συνθήκες που επικρατούσαν ήταν τέτοιες ώστε ένας λογικός στρατιωτικός θα μπορούσε -καλή τη πίστη- να θεωρήσει ότι ήταν συνταγματικό καθήκον του να παρέμβει».

Αν συνέβαινε κάτι παρόμοιο στη Βρετανία, ένα καλό στοίχημα θα ήταν, ποιοι θα βρίσκονταν μέσα στο στάδιο Wembley. Σίγουρα δεν θα ήταν ο συντάκτης των Times που μάλλον θα ήταν απασχολημένος γράφοντας editorials, μετανιώνοντας για διάφορα πράγματα αλλά συμφωνώντας, απρόθυμα στο τέλος ότι, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις καταστάσεις, και παρά τον αγωνιώδη χαρακτήρα της επιλογής, δεν υπήρχε εναλλακτική λύση από τους λογικούς στρατιωτικούς . . . Και ούτω καθεξής.

Όταν ο Σαλβαδόρ Αλιέντε εξελέγη στην προεδρία της Χιλής το Σεπτέμβριο του 1970, υπήρχε η πεποίθηση ότι η πολιτική κατάσταση που εγκαινιάστηκε αποτελεί μια δοκιμασία για την ειρηνική ή κοινοβουλευτική μετάβαση στο σοσιαλισμό. Όπως αποδείχθηκε κατά τα επόμενα τρία χρόνια, αυτό ήταν υπερβολή. Πέτυχε πολλά μέσω της οικονομικής και κοινωνικής μεταρρύθμισης, κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες - αλλά παρέμεινε σκόπιμα ένα «μετριοπαθές» καθεστώς. Πράγματι, δε θα ήταν τραβηγμένο να πούμε ότι η αιτία του θανάτου της, ή τουλάχιστον μία από τις κύριες αιτίες της, ήταν η πεισματάρικη μετριοπάθεια της.

Αλλά όχι, ακούμε τώρα από ειδικούς όπως ο καθηγητής Hugh Thomas, από το Graduate School of Contemporary European Studies στο Πανεπιστήμιο του Reading ότι: «Το πρόβλημα ήταν ότι ο Αλιέντε ήταν επηρεασμένος από ανθρώπους, όπως ο Μαρξ και ο Λένιν, και όχι από τον Mill, τον Tawney, ή τον Aneurin Bevan ή οποιοδήποτε άλλο ευρωπαϊκό δημοκρατικό σοσιαλιστή». Ο καθηγητής Thomas χαρούμενα συμπληρώνει και το εξής, «το Χιλιανό πραξικόπημα δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ως ήττα για δημοκρατικό σοσιαλισμό, αλλά για το μαρξιστικό σοσιαλισμό».

Όλα είναι καλά, λοιπόν, τουλάχιστον για το δημοκρατικό σοσιαλισμό. Προσέξτε, «δεν υπάρχει

αμφιβολία για το ότι ο Δρ Αλιέντε είχε την καρδιά του στο σωστό μέρος» (πρέπει να είμαστε δίκαιοι σε αυτό), «υπάρχουν όμως πολλοί λόγοι να πιστεύουμε ότι η συνταγή του ήταν λάθος για τις παθήσεις της Χιλής, και φυσικά το ότι προσπάθησε να εφαρμόσει τη συνταγή που του έφερε αυτό το αποτέλεσμα. Η σωστή συνταγή, βεβαίως, ήταν ο κεϋνσιανός σοσιαλισμός, όχι ο μαρξιστικός».

Αυτό είναι! Το πρόβλημα του Αλιέντε είναι ότι δεν ήταν ο Harold Wilson, που περιβαλλόταν από συμβούλους με πλούσια κατάρτιση στον «κεϋνσιανό σοσιαλισμό», όπως ο καθηγητής Thomas.

Δεν πρέπει να σταθούμε πολύ στους Thomases και τις έτοιμες κατανοήσεις τους για το πως οι πολιτικές του Αλιέντε ήταν εφάμιλλές ενός «σιδηρούν χειρουργού» στο κρεβάτι μιας προβληματικής Χιλής. Αλλά ακόμη και αν η εμπειρία της Χιλής δεν ήταν μια δοκιμασία για την «ειρηνική μετάβαση στο σοσιαλισμό» εξακολουθεί να προσφέρει ένα παράδειγμα του τι μπορεί να συμβεί όταν μια κυβέρνηση δίνει την εντύπωση, σε μια αστική δημοκρατία, ότι όντως προτίθεται να επιφέρει σοβαρές αλλαγές στην κοινωνική τάξη και να κινηθεί σε σοσιαλιστικές κατευθύνσεις, με συνταγματικό και σταδιακό τρόπο. Ό,τι και να ειπωθεί για τον Αλιέντε και τους συνεργάτες του, σχετικά με τις στρατηγικές και τις πολιτικές τους δεν υπάρχει καμία αμφιβολία γι’ αυτό είναι αυτό που ήθελαν να κάνουν.

Δεν ήταν, και οι εχθροί τους το γνώριζαν καλά, απλώς αστοί πολιτικοί που μουρμούριζαν «σοσιαλιστικά» συνθήματα. Δεν ήταν «κεϋνσιανοί σοσιαλιστές». Ήταν σοβαροί και αφοσιωμένοι άνθρωποι, όπως όλοι τους το απέδειξαν πεθαίνοντας για αυτό που πίστευαν.

Αυτό είναι που προκαλεί τη συντηρητική απάντηση σε ένα θέμα μεγάλου ενδιαφέροντος και σημασίας, και το οποίο καθιστά απαραίτητο για μας να προσπαθήσουμε να αποκωδικοποιήσουμε το μήνυμα, την προειδοποίηση, τα «μαθήματα». Επειδή η εμπειρία αυτή μπορεί να έχει μεγάλη σημασία για άλλες αστικές δημοκρατίες. Πράγματι, δεν χρειάζεται να επιμείνουμε ότι ορισμένα από αυτά είναι βέβαιο ότι θα έχουν άμεση σχέση με οποιαδήποτε «μοντέλο» της ριζικής κοινωνικής αλλαγής σε αυτό το είδος του πολιτικού συστήματος.

Πόλεμος και Ταξική πάλη

Ίσως το πιο σημαντικό μήνυμα ή προειδοποίηση ή «μάθημα» είναι επίσης και το πιο προφανές, και ως εκ τούτου πιο εύκολα παραβλέπεται. Πρόκειται για την έννοια της ταξικής πάλης. Υποθέτοντας ότι μπορεί κανείς να αγνοήσει την άποψη ότι η ταξική πάλη είναι το αποτέλεσμα «εξτρεμιστικής» προπαγάνδας και αναταραχής, παραμένει το γεγονός ότι η Αριστερά είναι μάλλον επιρρεπής σε μια προοπτική σύμφωνα με την οποία η ταξική πάλη είναι κάτι που διεξάγεται από τους εργάτες και τις υποτελείς τάξεις ενάντια στις κυρίαρχες.

Είναι ακριβώς αυτό. Αλλά η ταξική πάλη σημαίνει επίσης, και συχνά σημαίνει κυρίως, τον αγώνα που διεξάγεται από την κυρίαρχη τάξη, και το κράτος και ενεργεί για λογαριασμό της, κατά των

εργαζομένων και των υποτελών τάξεων. Εξ ορισμού, ο αγώνας δεν είναι μια μονόδρομη διαδικασία αλλά διεξάγεται ενεργά από την κυρίαρχη τάξη ή τις τάξεις, και με πολλούς τρόπους πολύ πιο αποτελεσματικά από τον αγώνα που διεξάγουν οι υποτελείς τάξεις.

Δεύτερον, αλλά στο ίδιο πλαίσιο, υπάρχει μια τεράστια διαφορά που πρέπει να γίνει κατανοητή - αρκετά μεγάλη ώστε να επιβάλλεται η διαφορά του ονόματος- μεταξύ της «συνήθους» ταξικής πάλης, του είδους που συνεχίζεται μέρα με την μέρα στις καπιταλιστικές κοινωνίες, σε οικονομικό, πολιτικό, ιδεολογικό, μικρο και μακρο επίπεδα, και οι οποίες είναι γνωστό ότι δεν συνιστούν απειλή για το καπιταλιστικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα και, από την άλλη πλευρά, της ταξικής πάλης που είτε έχει, είτε θεωρείται πιθανό να επηρεάσει την κοινωνική ισορροπία με πραγματικά θεμελιώδη μέσα.

Η πρώτη μορφή της ταξικής πάλης, αποτελεί την ουσία, ή ένα μεγάλο μέρος της ουσίας, της πολιτικής της καπιταλιστικής κοινωνίας. Δεν είναι ασήμαντη, ή απλά εικονική, αλλά δεν «τεντώνει» το πολιτικό σύστημα. Η δεύτερη μορφή του αγώνα απαιτεί να περιγραφεί όχι απλά ως ταξική πάλη, αλλά ως ταξικός πόλεμος.

Όταν άνθρωποι με δύναμη και προνόμια (και δεν είναι απαραιτήτως αυτοί με τις περισσότερες εξουσίες ή τα προνόμια που είναι οι πιο αδιάλλακτοι) πιστεύουν ότι αντιμετωπίζουν μια πραγματική απειλή από τα κάτω, ότι ο κόσμος που ξέρουν και τους αρέσει και θέλουν να διατηρήσουν φαίνεται να υπονομεύεται ή να βρίσκεται στη λαβή του κακού από ανατρεπτικές δυνάμεις, τότε μια εντελώς διαφορετική μορφή πάλης έρχεται σε λειτουργία, της οποίας η οξύτητα, οι διαστάσεις και η καθολικότητα δικαιολογεί την ετικέτα «ταξικός πόλεμος».

Η Χιλή είχε γνωρίσει την ταξική πάλη μέσα σε ένα αστικό δημοκρατικό πλαίσιο για πολλές δεκαετίες, αυτή ήταν η παράδοση της. Με τον ερχομό του Αλιέντε στην προεδρία, οι συντηρητικές δυνάμεις σταδιακά μετέτρεψαν την ταξική πάλη σε ταξικό πόλεμο και εδώ αξίζει να τονιστεί ότι ήταν οι συντηρητικές δυνάμεις που πραγματοποίησαν τη μετατροπή.

Πριν το εξετάσουμε αυτό λίγο πιο προσεκτικά, θα ήθελα να ασχοληθώ με ένα θέμα που έχει τεθεί πολλές φορές σε συνδυασμό με την εμπειρία της Χιλής. Το θέμα των εκλογικών ποσοστών. Έχει συχνά ειπωθεί ότι ο Αλιέντε, ως προεδρικός υποψήφιος του συνασπισμού έξι κομμάτων, έλαβε μόνο το 36 τοις εκατό των ψήφων Σεπτέμβριο του 1970, με το επιχείρημα να είναι ότι αν είχε πάρει ας πούμε, το 51 τοις εκατό των ψήφων, η στάση των συντηρητικών δυνάμεων προς το μέρος του και προς τη κυβέρνησή του θα ήταν πολύ διαφορετική. Υπό μια έννοια αυτό μπορεί να είναι αλήθεια. Υπό μία άλλη είναι μία επικίνδυνη ανοησία.

Ξεκινώντας από το δεύτερο, ένας από τους πιο πεπειραμένους Γάλλους συγγραφείς της Λατινικής Αμερικής, Marcel Niedergang, έχει δημοσιεύσει ένα κομμάτι τεκμηρίωσης που είναι σχετικές με το θέμα. Αυτή είναι η μαρτυρία του Juan Garces, ένας από τους προσωπικούς πολιτικούς συμβούλους του Αλιέντε σε διάστημα τριών ετών ο οποίος, υπό τις άμεσες διαταγές του προέδρου, δραπέτευσε από το Moneda Palace αφού είχε αποκλειστεί από την πολιορκία στις 11 Σεπτεμβρίου.

Κατά την άποψη του Garces, όταν ο κυβερνητικός συνασπισμός είχε αυξήσει το εκλογικό του ποσοστό στο 44 τοις εκατό στις βουλευτικές εκλογές του Μάρτη του 1973, οι συντηρητικές δυνάμεις άρχισαν να σκέφτονται σοβαρά για ένα πραξικόπημα . «Μετά τις εκλογές του Μαρτίου» λέει ο Garces, « ένα νομικό πραξικόπημα δεν ήταν πλέον δυνατό, δεδομένου ότι δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί η πλειοψηφία των δύο τρίτων που απαιτείται για την επίτευξη της συνταγματικής μομφής του προέδρου. Η Δεξιά στη συνέχεια, κατάλαβε ότι η στρατηγική με ανατροπή μέσω των εκλογών δεν ήταν δυνατή και ότι ο μόνος τρόπος που έμεινε ήταν η βία».

Αυτό έχει επιβεβαιωθεί από έναν από τους κύριους υποστηρικτές του πραξικοπήματος , τον στρατηγό της Πολεμικής Αεροπορίας Gustavo Leigh , ο οποίος μίλησε στον ανταποκριτή της Corriere della Sera στη Χιλή και είπε ότι «ξεκινήσαμε τις προετοιμασίες για την ανατροπή του Αλιέντε το Μάρτιο του 1973, αμέσως μετά τις εκλογές».

Αυτά τα στοιχεία δεν είναι αρκετά πειστικά. Αλλά βγάζουν νόημα. Γράφοντας ο Maurice Duverger σημειώνει ότι ενώ ο Αλιέντε υποστηρίχθηκε από λίγο περισσότερο από το ένα τρίτο των Χιλιανών στην αρχή της προεδρίας του, είχε σχεδόν τους μισούς, όταν συνέβη το πραξικόπημα, και ότι αυτό το μισό αποτελούταν από αυτούς που ήταν πιο σκληρά χτυπημένοι από υλικές δυσκολίες. Γράφει:

«Εδώ βρίσκεται ίσως ο κυριότερος λόγος για το στρατιωτικό πραξικόπημα. Εφ 'όσον η δεξιά της Χιλής πίστευε ότι η εμπειρία της Λαϊκής Ενότητας (Popular Unity) θα έρθει σε ένα τέλος από τη βούληση των ψηφοφόρων , διατήρησε μια δημοκρατική στάση. Άξιζε ο σεβασμός στο Σύνταγμα, ενώ περίμεναν να κοπάσει η καταιγίδα. Όταν η δεξιά άρχισε να φοβάται ότι δεν έχει πέραση και ότι ενέργειες από τους φιλελεύθερους θεσμούς θα είχαν ως αποτέλεσμα τη διατήρηση του Σαλβαδόρ Αλιέντε στην εξουσία και στην ανάπτυξη του σοσιαλισμού, προτιμήθηκε η βία από το νόμο».

Ο Duverger υπερβάλλει ίσως για τη «δημοκρατική στάση» της Δεξιάς και το σεβασμό της για το Σύνταγμα πριν από τις εκλογές του Μαρτίου του 1973,αλλά το κύριο σημείο του, όπως αναφέρθηκε παραπάνω φαίνεται πολύ λογικό .

Οι επιπτώσεις αυτού του σημείου είναι πολύ μεγάλες. Συγκεκριμένα αυτές δείχνουν ότι, σε ότι αφορά τις συντηρητικές δυνάμεις, τα εκλογικά ποσοστά, όσο υψηλά και αν είναι, δεν προσδίδουν νομιμοποίηση σε μια κυβέρνηση που φαίνεται να επιδιώκει πολιτικές που κρίνουν ότι είναι δυνητικά η πραγματικά καταστροφικές.

Αυτό βεβαίως δεν είναι κάτι το αξιοσημείωτο, γιατί στην περίπτωση της Χιλής, στα μάτια της Δεξιάς, βρίσκονται φαύλοι δημαγωγοί, ταξικοί προδότες, ανόητοι, γκάνγκστερ, και απατεώνες, που υποστηρίζονται από ένα ανίδεο όχλο, που ασχολούνται με το να επιφέρουν την καταστροφή και το χάος σε μία μέχρι τώρα ειρηνική και ευχάριστη χώρα κλπ. Το σενάριο είναι γνωστό. Η ιδέα ότι, από μια τέτοια προοπτική, τα ποσοστά υποστήριξης έχουν οποιαδήποτε συνέπεια είναι αφελής και παράλογη. Το θέμα, για τη Δεξιά, δεν είναι το ποσοστό των ψήφων, με το οποίο υποστηρίζεται μια αριστερή κυβέρνηση, αλλά για οι σκοπούς για τους οποίους κινείται. Εάν οι σκοποί είναι λάθος, βαθιά και θεμελιωδώς λάθος, τα εκλογικά ποσοστά είναι άσχετα.

Υπάρχει, ωστόσο, μια έννοια με την οποία τα ποσοστά έχουν σημασία στο είδος της πολιτικής κατάστασης που αντιμετωπίζει η δεξιά σε συνθήκες τύπου Χιλής. Αυτό σημαίνει ότι όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό των ψήφων σε κάθε εκλογική αναμέτρηση για την Αριστερά, τόσο πιο πιθανό είναι ότι οι συντηρητικές δυνάμεις θα φοβηθούν, θα καταρρεύσει το ηθικό τους, και θα διασπαστούν προς μια αβέβαιη πορεία.

Οι δυνάμεις αυτές δεν είναι ομοιογενής. Και είναι προφανές ότι οι διαδηλώσεις υποστήριξης από το λαό είναι πολύ χρήσιμες για την Αριστερά , στην αντιπαράθεσή της με τη Δεξιά, εφόσον η Αριστερά δεν τις θεωρεί αποφασιστικής σημασίας. Με άλλα λόγια, τα ποσοστά μπορεί να βοηθήσουν για να φοβηθεί η Δεξιά αλλά όχι να αφοπλιστεί.

Μπορεί κάλλιστα να ισχύει ότι η Δεξιά δεν θα είχε τολμήσει να χτυπήσει , αν ο Αλιέντε είχε λάβει υψηλότερο εκλογικό ποσοστό. Αλλά αν, έχοντας λάβει αυτά τα ποσοστά, ο Αλιέντε συνέχιζε την πορεία στην οποία είχε αποφασίσει, η Δεξιά θα είχε χτυπήσει με την πρώτη ευκαιρία. Το πρόβλημα ήταν να της αρνηθεί την ευκαιρία ή να βεβαιωθεί ότι η αντιπαράθεση θα συμβεί με τους πλέον ευνοϊκότερους όρους.

Η Αντιπολίτευση

Επανέρχομαι τώρα στο ζήτημα της ταξικής πάλης και του ταξικού πόλεμου και τις συντηρητικές δυνάμεις που τον διεξάγουν, με ιδιαίτερη αναφορά στη Χιλή, αν και οι σκέψεις που εκθέτω εδώ δεν ισχύουν μόνο για τη Χιλή, λιγότερο απ 'όλα από την άποψη της φύσης των συντηρητικών δυνάμεων που πρέπει να ληφθούν υπόψη, και την οποία θα εξετάσω με τη σειρά της συνδέοντας την με τις μορφές πάλης στις οποίες συμμετάσχουν αυτές οι δυνάμεις.

Η κοινωνία ως πεδίο μάχης

Το να μιλάμε για «τις συντηρητικές δυνάμεις», όπως έχω κάνει μέχρι τώρα, δεν συνεπάγεται την ύπαρξη μίας ομοιογενούς οικονομικής, κοινωνικής, ή πολιτικής ομάδας, είτε στη Χιλή ή οπουδήποτε αλλού. Στη Χιλή, ήταν μεταξύ άλλων οι διαιρέσεις μεταξύ των διαφόρων στοιχείων μεταξύ των συντηρητικών δυνάμεων που κατέστησε δυνατή την προεδρία του Αλιέντε.

Ακόμα κι έτσι, όταν αυτοί οι διαχωρισμοί έχουν ληφθεί υπόψη, αξίζει να τονιστεί ότι μια σημαντική πτυχή της ταξικής πάλης που διεξάγεται από τις δυνάμεις αυτές στο σύνολό τους, με την έννοια ότι ο αγώνας λαμβάνει χώρα σε όλη την «κοινωνία των πολιτών», δεν έχει μπροστά , καμία συγκεκριμένη εστίαση, καμία συγκεκριμένη στρατηγική, καμία ηγεσία ή οργάνωση. Είναι μια καθημερινή μάχη με κάθε μέλος των δυσαρεστημένων ανώτερων και μεσαίων τάξεων, η κάθε μία με

τον δικό της τρόπο, καθώς και με ένα μεγάλο μέρος της κατώτερης μεσαίας τάξης.

Είναι η μάχη που βγαίνει από ένα συναίσθημα που η Evelyn Waugh, υπενθυμίζοντας τη φρίκη του καθεστώτος Attlee στη Βρετανία μετά το 1945, εξέφρασε αξιοθαύμαστα όταν έγραφε το 1959 ότι, σε αυτά τα χρόνια της κυβέρνησης των Εργατικών, «το βασίλειο φαινόταν να είναι υπό εχθρική κατοχή». Η εχθρική κατοχή προσκαλεί διάφορες μορφές αντίστασης, και ο καθένας πρέπει να κάνει το κομμάτι του.

Περιλαμβάνει της μεσαίας τάξης «νοικοκυρές» που διαμαρτύρονται χτυπώντας κατσαρόλες και τηγάνια μπροστά από το Προεδρικό Μέγαρο, ιδιοκτήτες εργοστασίων που σαμποτάρουν την παραγωγή, εμπόρους που κρατούν άπραγα τα περιουσιακά στοιχεία τους σε μετοχές, ιδιοκτήτες εφημερίδων και τους υφισταμένους τους που ασκούν αδιάκοπές εκστρατείες εναντίον της κυβέρνησης, ιδιοκτήτες που εμποδίζουν τη μεταρρύθμιση της γης, την εξάπλωση αυτού που ονομαζόταν, κατά τη διάρκεια του πολέμου της Βρετανίας, «συναγερμός και απελπισία» (και παρεμπιπτόντως τιμωρείται από το νόμο), με λίγα λόγια, οι άνθρωποι με επιρροή, εύποροι, μορφωμένοι (ή όχι και τόσο καλά μορφωμένοι) μπορούν να κάνουν τα πάντα για να εμποδίσουν μια μισητή κυβέρνηση.

Αν θεωρηθεί ως μία «από-ολοκληρωμένη ολοκλήρωση» το κακό που μπορεί να κάνει αυτή η αντίδραση είναι πολύ σημαντικό - και δεν έχω αναφέρει ανώτερους επαγγελματίες, τους γιατρούς, τους δικηγόρους, τους κρατικούς αξιωματούχους, των οποίων η ικανότητα να επιβραδύνουν τη λειτουργία μιας κοινωνίας, της κάθε κοινωνίας, πρέπει να λογίζεται ως υψηλή. Τίποτα πολύ δραματικό δεν απαιτείται: μόλις μία προσωπική απόρριψη στην καθημερινή ζωή του ατόμου και στη δραστηριότητα του, της νομιμότητας του καθεστώτος, η οποία μετατρέπεται από μόνη της σε μια μεγάλη συλλογική επιχείρηση παραγωγής της αντίδρασης.

Μπορεί να υποτεθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μελών των ανώτερων και μεσαίων τάξεων (όχι όλοι) θα παραμείνει αμετάκλητα σε αντίθεση με το νέο καθεστώς. Το ζήτημα της κατώτερης μεσαίας τάξης είναι μάλλον πιο περίπλοκο. Η πρώτη απαίτηση στο πλαίσιο αυτό είναι να γίνει μια ριζική διαφοροποίηση μεταξύ κατωτέρων επαγγελματιών και εργαζόμενων με άσπρο γιακά (σ.μ: white collar), τεχνικών, κατώτερου διευθυντικού προσωπικού, κλπ, αφενός, και των μικρών και πολύ μικρών καπιταλιστών εμπόρων από την άλλη.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του «συλλογικού εργάτη», για τον οποίο ο Μαρξ μίλησε περισσότερο από εκατό χρόνια πριν καν συμμετάσχουν, όπως και η βιομηχανική εργατική τάξη, στην παραγωγή υπεραξίας. Αυτό δεν σημαίνει αυτόματα ότι αυτή η κατηγορία ή το στρώμα θα δει τον εαυτό της κατ' ανάγκην ως μέρος της εργατικής τάξης, ή ότι θα υποστηρίξει αυτόματα τις πολιτικές της Αριστεράς (ούτε την ίδια την εργατική τάξη), αλλά σημαίνει ότι υπάρχει εδώ τουλάχιστον μια στέρεη βάση για συμμαχίες.

Αυτό είναι πολύ πιο αμφίβολο, στην πραγματικότητα πιθανότατα αναληθές, για το άλλο μέρος στην κατώτερη μεσαία τάξη, τον μικρό επιχειρηματία. Στο άρθρο που αναφέρθηκε νωρίτερα, ο Maurice

Duverger υποστηρίζει ότι «η πρώτη προϋπόθεση για τη δημοκρατική μετάβαση στο σοσιαλισμό σε μια δυτική χώρα γαλλικού τύπου είναι ότι μια κυβέρνηση της Αριστεράς θα πρέπει να καθησυχάσει αυτές τις κατηγορίες ανθρώπων για την τύχη τους στο πλαίσιο του μελλοντικού καθεστώτος, έτσι ώστε να τους διαχωρίσει από τον πυρήνα των μεγάλων καπιταλιστών οι οποίοι από την πλευρά τους είναι καταδικασμένοι να εξαφανιστούν ή να υποβληθούν σε αυστηρό έλεγχο».

Το πρόβλημα με αυτό είναι ότι, στο βαθμό που λαμβάνονται υπόψιν οι μικροκαπιταλιστές και οι μικροί επαγγελματίες (και ο Duverger καθιστά σαφές ότι αυτούς σκέφτεται), η προσπάθεια είναι καταδικασμένη από την αρχή. Για να τους φιλοξενήσει, χρειάζεται «η εξέλιξη προς το σοσιαλισμό να είναι πολύ σταδιακή και πολύ αργή, έτσι ώστε να συσπειρώσει σε κάθε στάδιο ένα σημαντικό μέρος αυτών που φοβόταν στην αρχή». Επιπλέον, οι μικρές επιχειρήσεις πρέπει να είναι βέβαιες ότι η μοίρα τους θα είναι καλύτερη από ό, τι κάτω από τον μονοπωλιακό ή ολιγοπωλιακό καπιταλισμό.

Είναι ενδιαφέρον, και θα ήταν διασκεδαστικό αν το θέμα δεν ήταν πολύ σοβαρό, το γεγονός ότι ο ρεαλισμός που καθηγητή Duverger είναι σε θέση να εμφανίζεται σε σχέση με τη Χιλή και να τον εγκαταλείπει από τη στιγμή που πλησιάζει στο σπίτι. Το σενάριο του είναι γελοίο και ακόμα κι αν δεν ήταν, δεν υπάρχει κανένας τρόπος κατά τον οποίο οι μικρές επιχειρήσεις να μπορούσαν να δώσουν τις απαραίτητες εγγυήσεις.

Δεν θα ήθελα να δώσω την εντύπωση ότι υποστηρίζω την εκκαθάριση των μεσαίων και μικρών αστικών Γαλλικών κουλάκων. Αυτό που λέω είναι ότι για να προσαρμοστεί ο ρυθμός της μετάβασης στο σοσιαλισμό με τις ελπίδες και τους φόβους της κατηγορίας αυτής πρέπει να υποστηριχθεί η παράλυση ή να προετοιμαστούμε για την ήττα. Καλύτερα να μην ξεκινήσει καθόλου η μετάβαση. Το πώς θα ασχοληθούμε με το πρόβλημα είναι ένα διαφορετικό θέμα. Αλλά είναι σημαντικό να ξεκινήσουμε με το γεγονός ότι ως τάξη ή κοινωνικό στρώμα, το στοιχείο αυτό θα πρέπει να υπολογίζεται ως μέρος των συντηρητικών δυνάμεων.

Αυτό βέβαια φαίνεται ότι ήταν η περίπτωση στη Χιλής, ιδίως όσον αφορά τους πλέον διαβόητους 40.000 ιδιοκτήτες φορτηγών, των οποίων οι επαναλαμβανόμενες απεργίες βοήθησαν να αυξηθούν οι δυσκολίες της κυβέρνησης. Αυτές οι απεργίες, άριστα συντονισμένες, και πολύ πιθανόν επιδοτούμενες από εξωτερικές πηγές, επισήμαναν το πρόβλημα που μια κυβέρνηση της Αριστεράς πρέπει να αναμένει ότι θα αντιμετωπίσει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ανάλογα με τη χώρα, σε έναν τομέα με μεγάλη οικονομική σημασία από την άποψη της κατανομής.

Το πρόβλημα τονίζεται ακόμα περισσότερο ακόμη και ειρωνικά από το γεγονός ότι, σύμφωνα με τις στατιστικές πηγές των Ηνωμένων Εθνών, αυτή η τάξη των μικροεπαγγελματιών ήταν αυτή που είχε παρουσιάσει τα μεγαλύτερα κέρδη κάτω από το καθεστώς του Αλιέντε σε σχέση με την κατανομή του εθνικού εισοδήματος. Έτσι, φαίνεται ότι το φτωχότερο 50 τοις εκατό του πληθυσμού είδε το μερίδιό του στο σύνολο να αυξάνεται από 16,1 τοις εκατό σε 17,6 τοις εκατό. Η μεσαία τάξη (45 τοις εκατό του πληθυσμού) αύξησε το εισόδημα της από 53,9 τοις εκατό σε 57,7 τοις εκατό, ενώ το εισόδημα στο πλουσιότερο 5 τοις εκατό μειώθηκε από 30 τοις εκατό σε 24,7 τοις εκατό. Αυτό δεν

είναι η εικόνα μιας μεσαίας τάξης που συμπιέζεται μέχρι θανάτου εξ ου και η σημασία της εχθρότητας της.

Εξωτερικές επεμβάσεις των συντηρητικών.

Δεν είναι δυνατόν να συζητήσουμε για τον ταξικό πόλεμο οπουδήποτε, και ειδικά στη Λατινική Αμερική, χωρίς να λάβουμε υπόψιν μας την εξωτερική παρέμβαση, και πιο συγκεκριμένα την παρέμβαση του ιμπεριαλισμού των Ηνωμένων Πολιτειών, όπως αντιπροσωπεύεται τόσο από ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και από το ίδιο το αμερικανικό κράτος. Οι δραστηριότητες της ITT έχουν λάβει σημαντική δημοσιότητα, καθώς και τα σχέδιά της για βύθιση της χώρας σε χάος, έτσι να δημιουργηθούν οι συνθήκες για πραξικόπημα των «φιλικών στρατιωτικών».

Ούτε βέβαια ήταν ITT (μεγάλη αμερικάνικη εταιρία τηλεπικοινωνιών) η μόνη μεγάλη αμερικανική εταιρεία που δραστηριοποιούταν στη Χιλή. Στην πραγματικότητα δεν υφίσταται σημαντικός τομέας της οικονομίας της Χιλής στον οποίο να μην υπήρχε μεγάλη διείσδυση και σε ορισμένες περιπτώσεις να κυριαρχείται από αμερικανικές επιχειρήσεις. Η εχθρότητά τους προς το καθεστώς του Αλιέντε πρέπει αυξήθηκε σημαντικά όσο μεγάλωναν οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δυσκολίες. Όλοι γνωρίζουν ότι το ισοζύγιο πληρωμών της Χιλής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές χαλκού της. Αλλά η παγκόσμια τιμή του χαλκού, η οποία είχε μειωθεί κατά το ήμισυ το 1970, παρέμεινε σε αυτό το χαμηλό επίπεδο μέχρι το τέλος του 1972. Και η αμερικανική πίεση ασκήθηκε σε όλο τον κόσμο για να τοποθετηθεί ένα εμπάργκο στο χαλκό της Χιλής.

Επιπλέον, υπήρξε έντονη και επιτυχής πίεση από τις Ηνωμένες Πολιτείες προς την Παγκόσμια Τράπεζα να αρνηθεί δάνεια και πιστώσεις προς τη Χιλή, όχι ότι χρειαζόταν και τόσο πολύ πίεση, είτε στην Παγκόσμια Τράπεζα ή σε άλλα τραπεζικά ιδρύματα. Λίγες ημέρες μετά το πραξικόπημα, ο Guardian σημείωνε ότι «στις καθαρές νέες χρηματοδοτήσεις που είχαν παγώσει ως αποτέλεσμα της πίεσης των ΗΠΑ, περιλαμβάνονται ποσά ύψους £ 30 εκατομμυρίων, όλα για σχέδια για τα οποία η Παγκόσμια Τράπεζα είχε ήδη αποφασίσει ότι αξίζουν να χρηματοδοτηθούν».

Ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας ήταν, φυσικά, ο κ. Robert McNamara. Κάποια στιγμή λεγόταν ότι ο κ. McNamara είχε υποστεί κάποιο είδος πνευματικής διαταραχής από τύψεις για το ρόλο του στη πρόκληση τόσων δεινών στο λαό του Βιετνάμ. Έτσι υπό τη διεύθυνσή του, η Παγκόσμια Τράπεζα πρόκειται να βοηθήσει τις φτωχές χώρες. Όσοι πλάσαραν αυτά τα πράγματα παρέλειψαν να προσθέσουν ότι οι φτωχές χώρες θα έπρεπε να επιδείξουν τη καλύτερη δυνατή διάθεση, πράγμα που η Χιλή δεν έκανε, για τις απαιτήσεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων, ιδίως των αμερικανικών.

Η πολιτική του Αλιέντε ήταν από την αρχή αντιμέτωπη με μια αμείλικτη αμερικανική προσπάθεια για οικονομικό στραγγαλισμό. Σε σύγκριση με το γεγονός αυτό, το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε συνδυασμό με την οικονομική δολιοφθορά που ασκούσαν τα εσωτερικά συντηρητικά οικονομικά

συμφέροντα, τα λάθη που διαπράχθηκαν από τη κυβέρνηση είναι σχετικά μικρής σημασίας. Ακόμα κι έτσι γίνεται πολύς λόγος για αυτά όχι μόνο από κριτικούς, αλλά και από τους φίλους της κυβέρνησης Αλιέντε.

Το πραγματικά αξιοσημείωτο, ενάντια σε όλες τις πιθανότητες, δεν είναι τα λάθη αλλά ότι το καθεστώς κρατήθηκε οικονομικά όσο το έκανε. Και ειδικά λόγω του ότι το καθεστώς συστημικά παρεμποδίστηκε στην λήψη απαραίτητων μέτρων από τα κόμματα της αντιπολίτευσης στη Βουλή.

Με την προοπτική αυτή, η ερώτηση αν η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν ή δεν ήταν άμεσα εμπλεκόμενη στην προετοιμασία του στρατιωτικού πραξικοπήματος δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική. Είχε σίγουρα γνώση για αυτό πριν γίνει. Ο στρατός της Χιλής είχε στενούς δεσμούς με τον στρατό των Ηνωμένων Πολιτειών. Και προφανώς θα ήταν ανόητο να σκεφτούμε ότι το είδος των ανθρώπων που διοικούν την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών δεν θα είχαν ενεργό συμμετοχή σε ένα πραξικόπημα ή στην έναρξή του.

Το σημαντικό σημείο εδώ, ωστόσο, είναι ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε επιτελέσει σημαντικό έργο κατά τη διάρκεια των τριών προηγούμενων ετών για να προετοιμαστεί το έδαφος για την ανατροπή του καθεστώτος του Αλιέντε με την κήρυξη οικονομικού πολέμου εναντίον του.

Τα συντηρητικά πολιτικά κόμματα

Το είδος της ταξικής πάλης που διεξήχθη από συντηρητικές δυνάμεις της κοινωνίας για την οποία έγινε αναφορά νωρίτερα απαιτεί τελικά κατεύθυνση και πολιτική άρθρωση, τόσο στο Κοινοβούλιο όσο και στη χώρα γενικότερα, αν πρόκειται να μετατραπεί σε μια πραγματικά αποτελεσματική πολιτική δύναμη. Η κατεύθυνση αυτή παρέχεται από τα συντηρητικά κόμματα, και στη Χιλή από τη Χριστιανική Δημοκρατία.

Όπως και η Χριστιανοδημοκρατική Ένωση της Γερμανίας και το Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα στην Ιταλία, η Χριστιανική Δημοκρατία της Χιλής που περιελάβανε πολλές διαφορετικές τάσεις, από διάφορες μορφές ριζοσπαστισμού (αν και οι περισσότεροι ακραίοι σχημάτισαν δικά τους κόμματα μόλις ο Αλιέντε ήρθε στην εξουσία) μέχρι και ακραίο συντηρητισμό. Εκπροσωπούσε όμως την συνταγματική συντηρητική δεξιά, το κόμμα της κυβέρνησης, εκ των οποίων κύρια στελέχη ,όπως ο Eduardo Frei , ήταν πρόεδρος πριν τον Αλιέντε.

Με σταθερά αυξανόμενη αποφασιστικότητα, αυτή η συνταγματική συντηρητική δεξιά προσπαθούσε με όλα τα νόμιμα μέσα που διέθετε να μπλοκάρει και να εμποδίσει τις δράσεις της κυβέρνησης και να την αποτρέψει από το να λειτουργήσει σωστά. Οι υποστηρικτές του κοινοβουλευτισμού πάντα έλεγαν ότι η λειτουργία του εξαρτάται από την επίτευξη ενός ορισμένου βαθμού συνεργασίας μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης. Και έχουν χωρίς αμφιβολία δίκιο. Αλλά η κυβέρνηση του Αλιέντε δεν είχε τη συνεργασία αυτή από τους ίδιους τους ανθρώπους που ποτέ δεν παύουν να διακηρύσσουν την

αφοσίωσή τους στην κοινοβουλευτική και συνταγματική δημοκρατία.

Το κόστος του συμβιβασμού

Η διαμόρφωση των συντηρητικών δυνάμεων που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα, είναι αναμενόμενη σε κάθε αστική δημοκρατία- όχι φυσικά με τις ίδιες αναλογίες σε οποιαδήποτε χώρα - ωστόσο το μοντέλο της Χιλής δεν είναι μοναδικό. Δεδομένου αυτού, γίνεται πολύ σημαντικό να αναλυθεί όσο καλύτερα γίνεται η αντίδραση της κυβέρνησης Αλιέντε στην πίεση αυτών των δυνάμεων.

Όπως συμβαίνει, και ενώ υπάρχει και θα συνεχίσει να είναι ατελείωτη η διαμάχη εντός της Αριστεράς ως προς το ποιος φέρει την ευθύνη για ό,τι πήγε στραβά (αν κάποιος τη φέρει), ή αν υπήρχε κάτι άλλο που θα μπορούσε να είχε γίνει παρόλα αυτά δεν μπορεί να υπάρχει διαμάχη ως προς το την πραγματική φύση της στρατηγικής του Αλιέντε. Και ούτε υπάρχει, για την Αριστερά. Τόσο οι Σοφοί και οι Άγριοι άνδρες της Αριστεράς είναι σύμφωνοι ότι η στρατηγική του Αλιέντε ήταν να πραγματοποιήσει μια συνταγματική και ειρηνική μετάβαση προς την κατεύθυνση του σοσιαλισμού.

Οι Σοφοί της Αριστεράς έχουν την άποψη ότι αυτός ήταν ο μόνος εφικτός και επιθυμητός δρόμος που έπρεπε να ακολουθηθεί. Οι Άγριοι άνδρες της Αριστεράς ισχυρίζονται ότι ήταν ο δρόμος προς την καταστροφή. Το τελευταίο αποδείχθηκε ότι ήταν σωστό, όμως, το αν πρόκειται για τους σωστούς λόγους μένει να το δούμε. Σε κάθε περίπτωση, υπάρχουν διάφορα ζητήματα που τίθενται, και τα οποία είναι πάρα πολύ σημαντικά και πολύ περίπλοκα για να επιλυθούν με συνθήματα. Με κάποια από αυτά τα ζητήματα θα ήθελα να ασχοληθώ εδώ.

Για να ξεκινήσουμε από την αρχή : δηλαδή με τον τρόπο με τον οποίο η Αριστερά έρχεται στην εξουσία στις αστικές δημοκρατίες. Η μεγαλύτερη πιθανότητα είναι ότι αυτό θα συμβεί μέσω της εκλογικής επιτυχίας ενός αριστερού συνασπισμού κομμουνιστών, σοσιαλιστών και άλλων ομάδων με περισσότερο ή λιγότερο ριζοσπαστικές τάσεις. Ο λόγος που το λέω αυτό δεν αποκλείει ότι μια κρίση θα μπορούσε να προκύψει, η οποία θα δημιουργούσε τις δυνατότητες ενός διαφορετικού τρόπου - για παράδειγμα τα γεγονότα του Μάη του 1968 στη Γαλλία ήταν μια κρίση τέτοιου είδους.

Αλλά αν για καλούς ή κακούς λόγους, τα κόμματα που θα μπορούσαν να είναι σε θέση να αναλάβουν την εξουσία σε μια τέτοια συγκυρία, δηλαδή των μεγάλων σχηματισμών της Αριστεράς, και ιδίως τα Κομμουνιστικά Κόμματα της Γαλλίας και της Ιταλίας, δεν έχουν απολύτως καμία πρόθεση να ακολουθήσουν μια τέτοια πορεία, και όντως θεωρούν ακράδαντα ότι κάτι τέτοιο θα προσκαλέσει καταστροφή και καθυστερούν ξανά το κίνημα της εργατικής τάξης για τις επόμενες γενιές. Η στάση τους μπορεί να αλλάξει εάν προκύψουν απρόβλεπτες περιστάσεις όπως για παράδειγμα η σαφής πιθανότητα ενός πραξικοπήματος της Δεξιάς. Αλλά όλα αυτά είναι υποθέσεις.

Αυτό που αποτελεί όμως γεγονός είναι ότι αυτοί οι τεράστιοι σχηματισμοί, που τυγχάνουν της

στήριξης της πλειοψηφίας της οργανωμένης εργατικής τάξης, και οι οποίοι θα συνεχίσουν να επιβάλουν τη γνώμη τους για πολύ καιρό ακόμα, είναι εντελώς προσηλωμένοι στην επίτευξη της κατάληψης της εξουσίας με εκλογικά και συνταγματικά μέσα. Αυτή ήταν και η θέση του συνασπισμού υπό την ηγεσία του Αλιέντε στη Χιλή.

Υπήρξε μια εποχή που πολλοί άνθρωποι της Αριστεράς δήλωναν ότι, αν μια Αριστερά που δεσμευόταν πραγματικά σε ριζικές οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές φαινόταν ότι θα κέρδιζε τις εκλογές, η Δεξιά δεν θα της «επέτρεπε» να κάνει κάτι τέτοιο. Δηλαδή θα ξεκινούσε μια προληπτική στρατηγική μέσω ενός πραξικοπήματος.

Αυτό έχει πάψει να είναι μια μοντέρνα άποψη : είναι καλώς ή κακώς αποδεκτό ότι, σε «κανονικές» συνθήκες, η δεξιά δεν είναι σε θέση να αποφασίσει από μόνη της να «επιτρέψει» ή να «εμποδίσει» τη διεξαγωγή εκλογών. Ό,τι και να έκανε αυτή και η κυβέρνηση για να επηρεάσουν τα αποτελέσματα των εκλογών, δεν θα έπαιρναν ποτέ το ρίσκο να αποτρέψουν τις εκλογές.

Η παρούσα άποψη για μια «ακραία» αριστερά τείνει να είναι ότι, ακόμη και αν η κατάσταση είναι έτσι, και είναι πιθανό να είναι έτσι, κάθε τέτοια εκλογική νίκη είναι, θα είναι εξ ορισμού άγονη. Το επιχείρημα, ή ένα από τα κύρια επιχειρήματα στα οποία αυτό βασίζεται, είναι ότι η επίτευξη μιας εκλογικής νίκης που μπορεί να εξαγοραστεί με το κόστος ελιγμών και συμβιβασμών τόσο «ψηφοθηρικών» δεν έχει μεγάλη σημασία.

Φαίνεται να υπάρχει κάτι παραπάνω από αυτό που προσδίδουν στην κατάσταση οι Σοφοί της Αριστεράς, αλλά όχι απαραίτητα στο βαθμό που οι αντίπαλοι τους επιμένουν να κάνουν. Λίγα πράγματα σε αυτά τα ζητήματα μπορούν να ερμηνευθούν «εξ ορισμού».

Όσοι είναι αντίθετοι στη λύση του «εκλογικού δρόμου» δεν έχουν πολλά να προσφέρουν ως εναλλακτική λύση σχετικά με τις αστικές δημοκρατίες στις προηγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες. Όσες εναλλακτικές λύσεις έχουν προτείνει αποδείχθηκαν μέχρι στιγμής εντελώς ασύμφορες για το μεγαλύτερο μέρος του λαού από τον οποίο εξαρτάται και η υλοποίηση αυτών των εναλλακτικών λύσεων και δεν υπάρχει σοβαρός λόγος να πιστεύουμε ότι αυτό θα αλλάξει δραματικά στο άμεσο μέλλον.

Με άλλα λόγια πρέπει να αποδεχθούμε ότι, στις χώρες με αυτό το είδος πολιτικού συστήματος, η Αριστερά θα βρεθεί στην κυβέρνηση μέσω μιας εκλογικής νίκης. Το πραγματικά σημαντικό ερώτημα είναι τι θα συμβεί στη συνέχεια. Για τον Μαρξ, στις σημειώσεις του την περίοδο της Κομμούνας του Παρισιού, η εκλογική νίκη δίνει μόνο το δικαίωμα να κυβερνήσουν, όχι τη δύναμη να κυβερνήσουν.

Το σημείο στο οποίο η Αριστερά έρχεται αντιμέτωπη με περίπλοκα ερωτήματα είναι όταν αντιλαμβάνεται ως δεδομένο ότι το δικαίωμα να κυβερνήσει δεν μπορεί ποτέ να μετουσιωθεί σε δύναμη για να κυβερνήσει. Αυτά τα ερωτήματα μέχρι στιγμής έχουν αναλυθεί αποσπασματικά και ατελώς. Με αυτό τον τρόπο τα σλόγκαν, η ρητορική και ο εξορκισμός έχουν χρησιμοποιηθεί εύκολα ως υποκατάστατα για τη σκληρή δουλειά του ρεαλιστικού πολιτικού στοχασμού. Από αυτή την άποψη, η Χιλή προσφέρει κάποιες εξαιρετικά σημαντικές ενδείξεις και «μαθήματα» ως προς το τι

πρέπει και τι δεν πρέπει να γίνει.

Η στρατηγική που υιοθετήθηκε από τις δυνάμεις της Αριστεράς της Χιλής είχε ένα χαρακτηριστικό που σπάνια συνδέεται με τις κυβερνήσεις συνασπισμού, δηλαδή διατηρούσε σε μεγάλο βαθμό μια ακαμψία. Λέγοντας αυτό, εννοώ ότι ο Αλιέντε και οι σύμμαχοί του είχαν αποφασίσει ορισμένες γραμμές δράσης και απραξίας, πολύ πριν έρθουν στην εξουσία. Είχαν αποφασίσει να προχωρήσουν με προσοχή και σεβασμό ως προς τις επιταγές της συνταγματικής διακυβέρνησης, της νομιμότητας και των σταδιακών αλλαγών. Και επίσης, είχαν συνομολογήσει ότι θα έκαναν τα πάντα για να αποφευχθεί ο εμφύλιος πόλεμος.

Αφού αποφασίστηκε αυτό πριν έρθουν στην εξουσία, κόλλησαν σε αυτό, μέχρι το τέλος παρά τις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Ωστόσο, μπορεί κάλλιστα να υποστηριχθεί ότι όσα έμοιαζαν σωστά και αναπόφευκτα στην αρχή μετατράπηκαν σε αυτοκτονικά όταν άλλαξε ο αγώνας.

Το θέμα εδώ δεν είναι η «μεταρρύθμιση εναντίον επανάστασης», αλλά ότι ο Αλιέντε και οι συνεργάτες του ήταν προσκολλημένοι σε μια συγκεκριμένη εκδοχή του μοντέλου του «μεταρρυθμιστή», το οποίο τελικά κατέστησε αδύνατο για αυτούς να ανταποκριθούν στην πρόκληση που αντιμετώπισαν. Αυτό χρειάζεται κάποια περαιτέρω εξήγηση.

Η κατάληψη της εξουσίας μέσω εκλογών σημαίνει τη μετάβαση σε έναν «οίκο» που πολύ καιρό καταλαμβανόταν από ανθρώπους πολύ διαφορετικών τοποθετήσεων, και πράγματι συνεπάγεται την εγκατάσταση σε έναν «οίκο» πολλών δωματίων κάποια από τα οποία εξακολουθούν να καταλαμβάνονται από αυτούς τους παλιούς ενοίκους.

Με άλλα λόγια, η νίκη του Αλιέντε στις κάλπες - όπως έγινε - είχε ως αποτέλεσμα την κατάληψη από την Αριστερά ενός τμήματος του κρατικού μηχανισμού, αυτό της προεδρικής-εκτελεστικής εξουσίας ένα εξαιρετικά σημαντικό τμήμα, ίσως το σημαντικότερο, αλλά προφανώς όχι το μοναδικό. Έχοντας επιτύχει αυτό, ο πρόεδρος και η κυβέρνησή του ξεκίνησε το έργο της υλοποίησης των πολιτικών τους «δουλεύοντας» μέσα στο σύστημα του οποίου είχαν γίνει μέρος.

Έτσι αναμφίβολα παραβίασαν ένα βασικό δόγμα του Μαρξισμού. Όπως έγραψε ο Μαρξ σε μια διάσημη επιστολή του προς Kugelmann την εποχή της Παρισινής Κομμούνας «η επόμενη επιδίωξη της Γαλλικής Επανάστασης θα είναι πλέον, όχι όπως και πριν να μεταφέρει την γραφειοκρατική-στρατιωτική μηχανή από το ένα χέρι στο άλλο, αλλά να τη συνθλίψει, και αυτό είναι προαπαιτούμενο για κάθε λαϊκή επανάσταση στην ήπειρο».

Ομοίως, στο έργο «Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία», ο Μαρξ επισημαίνει ότι «η εργατική τάξη δεν μπορεί απλώς να πάρει στα χέρια της την έτοιμη κρατική μηχανή, και να τη χρησιμοποιήσει για τους δικούς της σκοπούς», και στη συνέχεια συνέχισε με την περιγραφή της εναλλακτικής λύσης όπως αυτή προαναγγέλθηκε από την Παρισινή Κομμούνα.

Τόσο σημαντικό ήταν το ζήτημα για τον Μαρξ και τον Ένγκελς που στον πρόλογο τους το 1872 στην γερμανική έκδοση του Κομμουνιστικού Μανιφέστου επεσήμαναν ότι «ένα πράγμα αποδείχτηκε

ιδιαίτερα από την Κομμούνα», και αυτό είναι η παρατήρηση του Μαρξ στο «Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία» που μόλις παρέθεσα. Από αυτές τις παρατηρήσεις ο Λένιν έλαβε την άποψη ότι «η κατάργηση του κράτους της αστικής τάξης» ήταν το βασικό καθήκον του επαναστατικού κινήματος.

Έχω υποστηρίξει και αλλού ότι αυτή η έννοια η οποία φαίνεται να χρησιμοποιείται στο «Κράτος και Επανάσταση» (ακόμα και στο «Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία»), δηλαδή η έννοια της δημιουργίας ενός δημοκρατικού συμβουλίου (ή «σοβιέτ») την επομένη μέρα της επανάστασης, ως υποκατάστατο στο διαλυμένο αστικό κράτος, αποτελεί μια αδύνατη εξέλιξη η οποία μπορεί να μη σχετίζεται με οποιοδήποτε επαναστατικό καθεστώς, και η οποία σίγουρα δεν είχε άμεση σχέση με τη λενινιστική πρακτική την επομένη της επανάστασης των Μπολσεβίκων. Και είναι μάλλον δύσκολο να κατηγορηθεί ο Αλιέντε και οι συνεργάτες του επειδή δεν έκαναν κάτι που δεν σκόπευαν να κάνουν ποτέ, και να τους κατηγορήσει κάποιος στο όνομα του Λένιν, ο οποίος σίγουρα δεν κράτησε την υπόσχεση, και δεν θα μπορούσε να τηρήσει την υπόσχεση, που διατύπωσε στο «Κράτος και επανάσταση».

Ωστόσο, όσο ντροπιαστικά «ρεβιζιονιστικό» και να είναι ακόμη και να το προτείνω, μπορεί να υπάρχουν και άλλες δυνατότητες που σχετίζονται με τη συζήτηση της επαναστατικής πρακτικής και με την εμπειρία της Χιλής και οι οποίες επίσης διαφέρουν από τη συγκεκριμένη μορφή του «ρεφορμισμού» που υιοθετήθηκε από τους ηγέτες του συνασπισμού της Λαϊκής Ενότητας στη Χιλή.

Έτσι, μια κυβέρνηση αποφασισμένη για σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, σε ορισμένα κρίσιμα σημεία, έχει ορισμένες δυνατότητες, ακόμη και αν δεν εξετάσουμε τη «συντριβή του αστικού κράτους». Μπορεί, για παράδειγμα, να πραγματοποιήσει πολύ σημαντικές αλλαγές στο προσωπικό των διαφόρων τμημάτων του κρατικού μηχανισμού και στο ίδιο πνεύμα μπορεί, με μια σειρά από θεσμικά και πολιτικά μέσα, να αρχίσει να επιτίθεται και να επιτίθεται στον υφιστάμενο κρατικό μηχανισμό. Στην πραγματικότητα,πρέπει να το κάνει εάν θέλει να επιβιώσει και πρέπει τελικά να το κάνει σχετικά με το πιο δύσκολο τμήμα όλων, αυτό του στρατού και της αστυνομίας.

Το κυβερνητικό σχήμα του Αλιέντε έκανε μερικά από αυτά τα πράγματα. Αν θα μπορούσε να έχει κάνει περισσότερα από αυτά, υπό αυτές τις συνθήκες, είναι θέμα συζήτησης. Όμως φαίνεται να ήταν λιγότερο ικανοί ή πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν το πιο δύσκολο πρόβλημα, αυτό του στρατού. Αντ' αυτού, φαίνεται να προσπάθησαν να εξαγοράσουν την υποστήριξη του τελευταίου με συμβιβασμούς και παραχωρήσεις, μέχρι τη στιγμή του πραξικοπήματος, παρά την αποδεδειγμένη εχθρότητα του στρατού.

Στην ομιλία που εκφώνησε στις 8 Ιουλίου φέτος, και στην οποία αναφέρθηκα στην αρχή αυτού του άρθρου, ο Luis Corvalan παρατήρησε ότι «κάποιοι αντιδραστικοί έχουν αρχίσει να αναζητούν νέους τρόπους για να δημιουργήσουν έχθρα μεταξύ του λαού και των ενόπλων δυνάμεων, λέγοντας ότι σχεδιάζουμε να αντικαταστήσουμε τον επαγγελματικό στρατό. Όχι, κύριοι ! Θα συνεχίσουμε να

στηρίζουμε τον απόλυτα επαγγελματικό χαρακτήρα των ενόπλων δυνάμεων. Οι εχθροί τους δεν βρίσκονται ανάμεσα στο λαό, αλλά στο αντιδραστικό στρατόπεδο».

Είναι κρίμα που ο στρατός δε συμμεριζόταν αυτή την άποψη. Μία από τις πρώτες πράξεις τους μετά την κατάληψη της εξουσίας ήταν να απελευθερώσουν τους φασίστες της ομάδας «Πατρίδα και Ελευθερία» που είχαν, με καθυστέρηση, φυλακιστεί από την κυβέρνηση Αλιέντε. Δηλώσεις που εξέφραζαν την εμπιστοσύνη και το συνταγματικό πνεύμα του στρατού γίνονταν συχνά και από άλλους ηγέτες του συνασπισμού, καθώς και από τον Αλιέντε.

Φυσικά, ούτε αυτοί ούτε ο Corvalan είχαν την ψευδαίσθηση σχετικά με την υποστήριξη που περίμεναν από το στρατό, όμως φαίνεται ότι οι περισσότεροι από αυτούς πίστευαν ότι θα μπορούσαν να εξαγοράσουν το στρατό και ότι δεν ήταν τόσο πολύ ένα πραξικόπημα με την κλασική έννοια της «Λατινικής Αμερικής» που ο Αλιέντε φοβόταν όσο έναν εμφύλιο πόλεμο.

Ο Regis Debray έχει γράψει από προσωπική γνώση ότι ο Αλιέντε είχε μια «σπλαχνική άρνηση» του εμφυλίου πολέμου. Και το πρώτο πράγμα που πρέπει να ειπωθεί για αυτό είναι ότι μόνο άνθρωποι ηθικά και πολιτικά ανάπηροι λόγω των ευαισθησιών τους, οι οποίοι θα γελούσαν με αυτή την «άρνηση» ή θα τη θεωρούσαν ταπεινή. Αυτό όμως δεν εξαντλεί το θέμα. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι να προσπαθήσεις να αποφύγεις τον εμφύλιο πόλεμο, και μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου κάποιος δεν μπορεί να το κάνει και να επιβιώσει.

Ο Debray γράφει επίσης (και το λεξιλόγιό του είναι από μόνο του ενδιαφέρον) ότι «αυτός (δηλαδή ο Αλιέντε) δεν είχε εξαπατηθεί από τη φρασεολογία της «λαϊκής εξουσίας» και δεν ήθελε να αναλάβει την ευθύνη για χιλιάδες άχρηστους θανάτους. Το αίμα άλλων τον τρομοκρατούσε. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αρνήθηκε να ακούσει το Σοσιαλιστικό Κόμμα που τον κατηγόρησε για άχρηστους ελιγμούς και το οποίο τον πίεζε να αντεπιτεθεί».

Είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε αν ο Debray ο ίδιος πιστεύει ότι η «λαϊκή εξουσία» είναι αναγκαστικά μια «φρασεολογία», με την οποία δεν πρέπει κανείς να «εξαπατηθεί» και τι σημαίνει ο όρος «αναλαμβάνω την αντεπίθεση». Αλλά, εν πάση περιπτώσει, η «σπλαχνική άρνηση» του Αλιέντε για τον εμφύλιο πόλεμο, όπως ο Debray ξεκαθαρίζει, ήταν μόνο ένα μέρος της επιχειρηματολογίας συμβιβασμού. Το άλλο ήταν ένας βαθύς σκεπτικισμός σχετικά με οποιαδήποτε πιθανή εναλλακτική λύση. Στο αρχείο του Debray υπάρχει μία αποκαλυπτική παράγραφος σχετικά με τη συζήτηση που υπήρχε τελευταίες εβδομάδες πριν από το πραξικόπημα:

«Να αφοπλίσουμε τους συνωμότες;» «Με τι;» Θα απαντήσει ο Αλιέντε. «Δώστε μου πρώτα τις δυνάμεις που θα το κάνουν». «Κινητοποίησε τες», του λέγαν από όλες τις πλευρές. Γιατί είναι αλήθεια (σύμφωνα με τον Debray) ότι μεσουρανούσε εκεί, στις υπερκατασκευές, αφήνοντας τις μάζες χωρίς ιδεολογικές ή πολιτικές κατευθύνσεις. «Μόνο η άμεση δράση των μαζών θα σταματήσει το πραξικόπημα». «Και πόσες μάζες μπορεί κανείς να χρειαστεί για να σταματήσει ένα τανκ»; θα απαντούσε ο Αλιέντε.

Είτε συμφωνεί κανείς ότι ο Αλιέντε μεσουρανούσε εκεί, στις «υπερκατασκευές» ή όχι, αυτός ο

διάλογος κρύβει τη βάση της αλήθειας. Και μπορεί να βοηθήσει στην προσπάθεια να εξηγηθούν τα γεγονότα στη Χιλή.

Λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο του θανάτου του Σαλβαδόρ Αλιέντε, μια ορισμένη επιφυλακτικότητα είναι καλό να υπάρχει. Ωστόσο, είναι αδύνατο να μην αποδοθεί σε αυτόν τουλάχιστον ένα μέρος της ευθύνης για ό,τι συνέβη τελικά. Στο άρθρο το οποίο μόλις παρέθεσα, ο Debray μας λέει επίσης ότι ένας από τους στενότερους συνεργάτες του Αλιέντε, ο Carlos Altamirano, ο γενικός γραμματέας του Σοσιαλιστικού Κόμματος, είχε πει στον Debray, με θυμό σχετικά με τους ελιγμούς του Αλιέντε, ότι «ο καλύτερος τρόπος να καταβυθιστεί η αντιπαράθεση και να καταστεί ακόμη πιο αιματηρή είναι το να γυρνάς την πλάτη σου σε αυτή».

Υπήρχαν και άλλοι κοντά στον Αλιέντε που είχαν από καιρό την ίδια άποψη. Αλλά, όπως ο Marcel Niedergang έχει επίσης σημειώσει, όλοι τους «σέβονταν τον Αλιέντε, το βάρος του και τον πραγματικό προστάτη του συνασπισμού της Λαϊκής Ενότητας» και ο Allende, όπως γνωρίζουμε, ήταν απολύτως προσανατολισμένος στην πορεία του συμβιβασμού – στηριζόμενος στο φόβο του εμφυλίου πολέμου και της ήττας. Και όλα αυτά λόγω των διαιρέσεων στο συνασπισμό που ηγήθηκε, των αδυναμιών στην οργάνωση της εργατικής τάξης της Χιλής από ένα εξαιρετικά «μετριοπαθές» Κομμουνιστικό Κόμμα και ούτω καθεξής.

Το πρόβλημα με αυτό είναι ότι διέθετε όλα τα στοιχεία της αυτοεκπληρούμενης καταστροφής. Ο Αλιέντε πίστευε στο συμβιβασμό, επειδή φοβόταν το αποτέλεσμα μιας αντιπαράθεσης. Έτσι επειδή πίστευε ότι η Αριστερά θα έχανε σε οποιαδήποτε τέτοια αντιπαράθεση, συνέχιζε με όλο και μεγαλύτερη απόγνωση την πολιτική του συμβιβασμού και όσο περισσότερο επιδίωκε την πολιτική αυτή, τόσο μεγάλωνε το θάρρος των αντιπάλων του.

Επιπλέον, και ίσως αυτό είναι σημαντικότερο, η πολιτική συμβιβασμού με τους αντιπάλους του καθεστώτος ενείχε το σοβαρό κίνδυνο της αποθάρρυνσης και την αποστράτευσης των υποστηρικτών του. Ο συμβιβασμός σηματοδοτεί μια τάση, μια παρόρμηση, μια κατεύθυνση, και βρίσκει πρακτική έκφραση σε πολλά εδάφη, ηθελημένα ή όχι. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1972, η κυβέρνηση είχε κάνει την Εθνική Συνέλευση να θεσπίσει ένα «νόμο για τον έλεγχο των όπλων» που έδωσε στους στρατιωτικούς εκτεταμένες εξουσίες για αναζητήσεις για κρύπτες όπλων.

Στην πράξη, και με δεδομένες τις προκαταλήψεις του στρατού, η εξουσία αυτή σύντομα μετατράπηκε σε μία δικαιολογία για στρατιωτικές επιδρομές σε εργοστάσια γνωστά ως προπύργια της αριστεράς, με προφανή σκοπό τον εκφοβισμό και την αποθάρρυνση αριστερών ακτιβιστών και όλα αυτά με τρόπο «νόμιμο» ή τελοσπάντων «αρκετά νόμιμα».

Το πραγματικά περίεργο σχετικά με αυτή την εμπειρία είναι ότι η πολιτική του «συμβιβασμού», που τόσο σταθερά και καταστροφικά ακολουθήθηκε, δεν προκάλεσε μεγάλη ούτε άμεση αποθάρρυνση της Αριστεράς. Ακόμη και ως το τέλος του Ιουνίου του 1973, όταν ξεκίνησε το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα, η λαϊκή βούληση για κινητοποίηση ενάντια σε επίδοξους πραξικοπηματίες ήταν υψηλότερη από ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη στιγμή μετά την ανάληψη της προεδρίας από τον Αλιέντε.

Αυτή ήταν ίσως η τελευταία στιγμή κατά την οποία η αλλαγή πορείας θα ήταν δυνατή και αυτή ήταν, κατά μία έννοια, η στιγμή της αλήθειας για το καθεστώς. Ήταν τότε η στιγμή της επιλογής. Και η επιλογή έγινε, δηλαδή ο πρόεδρος θα συνέχιζε την προσπάθεια συμβιβασμού. Και συνέχισε να κάνει παραχωρήσεις συνεχώς στις απαιτήσεις του στρατού.

Δεν υποστηρίζω ότι μια άλλη στρατηγική ήταν σίγουρο ότι θα πετύχαινε μόνο ότι η στρατηγική που υιοθετήθηκε ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία. Ο Eric Hobsbawm, στο άρθρο που έχω ήδη παραθέσει, γράφει πως «δεν υπήρχαν πολλά που ο Αλιέντε θα μπορούσε να είχε κάνει μετά (ας πούμε) τις αρχές του 1972, εκτός από το να καθυστερήσει, να διασφαλίσει την μη αναστρεψιμότητα των μεγάλων αλλαγών που έχουν ήδη επιτευχθεί και με λίγη τύχη να διατηρήσει ένα πολιτικό σύστημα που θα δώσει στη Λαϊκή Ενότητα μια δεύτερη ευκαιρία αργότερα. . . Είναι σίγουρο ότι τους τελευταίους μήνες δεν υπήρχε σχεδόν τίποτα που θα μπορούσε να κάνει». Το επιχείρημα αυτό είναι μια καλή συνταγή για αυτοκτονία.

Γιατί είναι γεγονός ότι δεν μπορεί κανείς να καθυστερεί σε μια κατάσταση όπου έχουν ήδη σημειωθεί μεγάλες αλλαγές, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική πόλωση, και το γεγονός ότι οι συντηρητικές δυνάμεις κινούνται από την ταξική πάλη στο ταξικό πόλεμο. Τότε οι επιλογές είναι είτε η υποχώρηση, και αυτή είναι η υποχώρηση στη λήθη, είτε η αντιμετώπιση της πρόκλησης.

Ούτε είναι καλό, σε μια τέτοια κατάσταση, να ενεργεί κανείς με την άποψη ότι δεν υπάρχει τίποτα ιδιαίτερο που μπορεί να γίνει, δεδομένου ότι αυτό σημαίνει στην πράξη ότι τίποτα δεν θα γίνει ως προετοιμασία για την αντιπαράθεση με τις συντηρητικές δυνάμεις. Και αυτό αφήνει εκτός το γεγονός ότι ο καλύτερος τρόπος για να αποφευχθεί μια τέτοια σύγκρουση - ίσως ο μόνος τρόπος - είναι ακριβώς να προετοιμαστεί κανείς για αυτή και να είναι σε τόσο καλή κατάσταση ώστε να μπορεί να κερδίσει αν συμβεί.

Αυτό μας οδηγεί στο ζήτημα του κράτους και της άσκησης της εξουσίας. Παρατηρήθηκε νωρίτερα ότι μια σημαντική αλλαγή στο προσωπικό του κράτους είναι ένα επείγον και ουσιαστικό έργο για μια κυβέρνηση αποφασισμένη πραγματικά για σοβαρή αλλαγή. Και ότι αυτό πρέπει να συνοδευτεί από μια ποικιλία θεσμικών μεταρρυθμίσεων και καινοτομιών, με σκοπό να προωθηθεί η διαδικασία εκδημοκρατισμού του κράτους.

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, πολύ περισσότερα πρέπει να γίνουν, όχι μόνο για την επίτευξη μια σειρά μακροπρόθεσμων σοσιαλιστικών στόχων για τη σοσιαλιστική άσκηση της εξουσίας, αλλά ως μέσο είτε για την αποφυγή ένοπλης αντιπαράθεσης, είτε για τη διαχείριση της με τους πλέον συμφέροντες και λιγότερο δαπανηρούς όρους, εφόσον αποδειχθεί ότι είναι αναπόφευκτη.

Αυτό σημαίνει ότι δεν αρκεί απλά «η κινητοποίηση των μαζών» ή «ο εξοπλισμός των εργαζομένων». Αυτά είναι συνθήματα - σημαντικά συνθήματα – στα οποία πρέπει να δοθεί αποτελεσματικό θεσμικό περιεχόμενο. Με άλλα λόγια, ένα νέο καθεστώς στοχευμένο σε θεμελιώδεις αλλαγές στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δομές θα πρέπει από την αρχή να αρχίσει να χτίζει και να ενθαρρύνει τη δημιουργία ενός δικτύου των οργάνων της εξουσίας, παράλληλα και συμπληρωματικά

της κρατικής εξουσίας, και το οποίο να αποτελεί μία ισχυρή υποδομή για την έγκαιρη «κινητοποίηση των μαζών» και την αποτελεσματική κατεύθυνση των ενεργειών της.

Οι μορφές που αυτό το δίκτυο παίρνει -επιτροπές των εργαζομένων στο χώρο εργασίας τους, επιτροπές πολιτών στις περιοχές και υπο-περιοχές, κλπ.- και ο τρόπος με τον οποίο αυτά τα όργανα αλληλεπιδρούν με το κράτος δεν επιτρέπουν σε αυτά τα να υπάγονται σε στενά όρια. Αλλά είναι επιτακτική η ανάγκη να πληρείται με τις πιο κατάλληλες μορφές.

Κατά τα φαινόμενα, δε κινήθηκε έτσι ο συνασπισμός εξουσίας του Αλιέντε. Μερικά από τα πράγματα που έπρεπε να γίνουν έγιναν, αλλά η «κινητοποίηση», όπως συνέβη καθώς και οι προετοιμασίες που έγιναν, έγιναν πολύ αργά για μια πιθανή σύγκρουση και δεν είχαν κατεύθυνση, συνοχή και σε πολλές περιπτώσεις, ακόμη και υποστήριξη.

Αν το καθεστώς ενθάρρυνε πραγματικά τη δημιουργία μίας παράλληλης υποδομής, θα μπορούσε να επιβιώσει. Και, παρεμπιπτόντως, θα μπορούσε να είχε λιγότερα προβλήματα με τους αντιπάλους και τους επικριτές της μέσα στην Αριστερά, για παράδειγμα, στο MIR, δεδομένου ότι τα μέλη της θα μπορούσαν να μην έχουν τόσο μεγάλη ανάγκη για δικές τους δράσεις, οι οποίες έφεραν σε αμηχανία την κυβέρνηση. Θα μπορούσαν να ήταν πιο έτοιμοι να συνεργαστούν με μία κυβέρνηση της οποίας την επαναστατική βούληση θα εμπιστεύονταν περισσότερο.

Ο Σαλβαδόρ Αλιέντε ήταν ένα ευγενές πρόσωπο και είχε έναν ηρωικό θάνατο. Αλλά όσο δύσκολο κι αν είναι να το πω, δεν είναι αυτό το σημαντικό. Αυτό που έχει σημασία, στο τέλος, δεν είναι το πώς πέθανε αλλά το αν θα μπορούσε να επιβιώσει ακολουθώντας διαφορετικές πολιτικές. Και είναι εσφαλμένος ο ισχυρισμός ότι δεν υπήρχε εναλλακτική λύση στις πολιτικές που ακολουθήθηκαν.

Ο Αλιέντε δεν ήταν ένας επαναστάτης που ήταν ταυτόχρονα κοινοβουλευτικός πολιτικός. Ήταν ένας κοινοβουλευτικός πολιτικός ο οποίος, αξίζει να σημειωθεί, είχε πραγματικά επαναστατικές τάσεις. Αλλά αυτές οι τάσεις δεν μπορούσαν να ξεπεράσουν ένα πολιτικό στυλ που δεν ήταν αρκετό για τους σκοπούς που ήθελε να επιτύχει.

Το ερώτημα βέβαια δεν αφορά το θάρρος. Ο Αλιέντε είχε όλο το κουράγιο που απαιτείται και πολλά άλλα. Η διάσημη παρατήρηση του Saint Just, η οποία συχνά αναφέρεται μετά από το πραξικόπημα, ότι «αυτός που κάνει μια επανάσταση κατά το ήμισυ σκάβει τον τάφο του» είναι αρκετά σωστή αλλά μπορεί εύκολα να χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά. Υπάρχουν άνθρωποι στην Αριστερά για τους οποίους με απλά λόγια αυτό σημαίνει την ανελέητη χρήση του τρόμου, και που αναφέρουν συχνά, ότι «δεν μπορείς να κάνεις ομελέτα χωρίς να σπάσεις αυγά». Αλλά, όπως ο Γάλλος συγγραφέας Claude Roy παρατήρησε πριν από μερικά χρόνια, «μπορείτε να σπάσετε πάρα πολλά αυγά χωρίς να γίνει μια αξιοπρεπή ομελέτα». Ο τρόμος μπορεί να γίνει μέρος ενός επαναστατικού αγώνα.

Αλλά το βασικό ερώτημα είναι ο βαθμός στον οποίο τα άτομα που είναι υπεύθυνα για την κατεύθυνση αυτού του αγώνα είναι ικανά και πρόθυμα να προκαλέσουν και να ενθαρρύνουν την αποτελεσματική, δηλαδή την οργανωμένη κινητοποίηση των λαϊκών δυνάμεων. Αν υπάρχει κάποιο οριστικό «μάθημα» που πρέπει να εξαχθεί από την τραγωδία της Χιλής, φαίνεται να είναι αυτό. Και τα κόμματα και τα

κινήματα που δεν το συνειδητοποιούν και εφαρμόζουν αυτά που έχουν μάθει μπορούν κάλλιστα να προετοιμάζουν νέες Χιλές για τον εαυτό τους.

Και εδώ, σε νομοθετικό πλαίσιο, η ταξική πάλη εύκολα μετατρέπεται σε ταξικό πόλεμο. Οι νομοθετικές συνελεύσεις είναι, με κάποιες επιφυλάξεις που δεν ενδιαφέρουν εδώ, μέρος του κρατικού συστήματος. Και στη Χιλή η νομοθετική συνέλευση ήταν σταθερά κάτω από τον έλεγχο της αντιπολίτευσης. Έτσι ήταν και άλλα σημαντικά τμήματα του κρατικού συστήματος στα οποία θα επανέλθω σύντομα.

Η αντίσταση της αντιπολίτευσης στην κυβέρνηση, στη Βουλή και έξω από αυτή, δεν είχε λάβει πλήρως τις διαστάσεις της, μέχρι η νίκη την οποία ο συνασπισμός της Λαϊκής Ενότητας σημείωσε στις εκλογές του Μαρτίου του 1973. Μέχρι τα τέλη της άνοιξης, οι πάλαι ποτέ συνταγματιστές και κοινοβουλευτιστές ξεκίνησαν την πορεία τους προς στρατιωτική επέμβαση.

Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 29ης Ιουνίου, η οποία σηματοδοτεί την ουσιαστική έναρξη της τελικής κρίσης, ο Αλιέντε προσπάθησε να επιτύχει συμβιβασμό με τους ηγέτες της Χριστιανικής Δημοκρατίας, Alwyn και Frei. Αυτοί αρνήθηκαν και αύξησαν την πίεση στην κυβέρνηση. Στις 22 Αυγούστου, στην Εθνική Συνέλευση, η οποία κυριαρχείται από το κόμμα τους, πέρασε πραγματικά μια κίνηση που ουσιαστικά ζήτησε από το στρατό «να βάλει ένα τέλος σε καταστάσεις που συνιστούσαν παραβίαση του Συντάγματος». Στην περίπτωση της Χιλής, τουλάχιστον, δεν μπορεί να υπάρξει ζήτημα για την άμεση ευθύνη που αυτοί οι πολιτικοί φέρουν για την ανατροπή του καθεστώτος Αλιέντε.

Δεν υπάρχει αμφιβολία, οι Χριστιανοδημοκρατικοί ηγέτες θα προτιμούσαν να τελειώνουν με τον Αλιέντε χωρίς να καταφύγουν στη βία και παραμένοντας στο πλαίσιο του Συντάγματος. Στους αστούς πολιτικούς δεν αρέσουν τα στρατιωτικά πραξικοπήματα, διότι στα πραξικοπήματα μειώνεται ο ρόλος τους. Αλλά είτε μας αρέσει είτε όχι, και όσο αφοσιωμένοι και αν είναι στο σύνταγμα, οι περισσότεροι πολιτικοί θα ενεργοποιούσαν τον στρατό όπου αισθάνονται ότι το επιβάλλουν οι περιστάσεις.

Οι υπολογισμοί που οδηγούν στην λήψη της παράνομης απόφασης που απαιτούν οι συνθήκες είναι πολλοί και σύνθετοι. Οι υπολογισμοί αυτοί περιλαμβάνουν πιέσεις και παροτρύνσεις διαφόρων ειδών και σημασίας.

Μια τέτοια πίεση είναι η γενική, η διάχυτη πίεση της κατηγορίας ή κατηγοριών στις οποίες ανήκουν αυτοί οι πολιτικοί. «Il faut en finir», τους λένε από όλες τις πλευρές, ή μάλλον από πλευρές τους οποίες λαμβάνουν στα σοβαρά. Και αυτό έχει σημασία στη μετατόπιση προς πραξικοπηματισμό. Αλλά μια άλλη πίεση η οποία γίνεται όλο και πιο σημαντική, καθώς η κρίση μεγαλώνει είναι αυτή των ομάδων στα δεξιά των συνταγματικών συντηρητικών, η οποία σε τέτοιες περιπτώσεις γίνεται ένα στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη.

Φασιστικού τύπου ομάδες

Ο συνασπισμός του Αλιέντε είχε να αντιμετωπίσει οργανωμένη βία από ομάδες φασιστικού τύπου. Αυτός ο ακροδεξιός ανταρτοπόλεμος ή δραστηριότητα κομάντο αυξήθηκε με πυρετώδεις ρυθμούς κατά τους τελευταίους μήνες πριν από το πραξικόπημα, συμπεριλαμβάνοντας την ανατίναξη ηλεκτρικών πυλώνων, επιθέσεις σε αγωνιστές της αριστεράς, και άλλες τέτοιες ενέργειες οι οποίες συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στη γενική αίσθηση ότι η κρίση πρέπει με κάποιο τρόπο να πάψει να υφίσταται.

Εδώ πάλι, η δράση αυτού του τύπου, σε «κανονικές» συνθήκες της ταξικής σύγκρουσης, δεν έχουν μεγάλη πολιτική σημασία, και σίγουρα δεν είναι τόσο μεγάλη η σημασία τους, ώστε να απειλείται το καθεστώς. Εφ' όσον το μεγαλύτερο μέρος των συντηρητικών δυνάμεων παραμένουν συνταγματικές, οι ομάδες φασιστικού τύπου παραμένουν απομονωμένες και ακόμη αποφεύγονται από την παραδοσιακή δεξιά.

Αλλά σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μιλάει κανείς σε ανθρώπους που σε διαφορετική περίπτωση δεν θα ήθελαν να βρεθούν ούτε νεκροί στο ίδιο δωμάτιο ή δίνουν ένα νεύμα και ένα κλείσιμο του ματιού εκεί που νωρίτερα ένα συνοφρύωμα και μια επίπληξη θα ήταν μια σχεδόν αυτόματη απάντηση. «Οι νέοι θα είναι οι νέοι» λένε τώρα τρυφερά οι γηραιότεροι συντηρητικοί. «Φυσικά, είναι άγριοι και κάνουν φοβερά πράγματα. Αλλά στη συνέχεια να εξετάσουμε σε ποιους τα κάνουν, και τι περιμένεις όταν κυβερνούνται από δημαγωγούς, εγκληματίες και απατεώνες». Έτσι έγινε και σε ομάδες όπως η «Πατρίδα και Ελευθερία» που λειτουργούσαν όλο και πιο τολμηρά στη Χιλή, βοήθησαν στην αύξηση της αίσθησης της κρίσης και ενθάρρυναν τους πολιτικούς να σκεφτούνε με όρους δραστικών λύσεων.

Διοικητική και δικαστική αντιπολίτευση

Οι συντηρητικές δυνάμεις μπορούν οπουδήποτε πάντα να υπολογίζουν στην περισσότερο ή λιγότερο ρητή στήριξη ή τη συναίνεση ή τη συμπάθεια των μελών της στα ανώτερα κλιμάκια του κρατικού συστήματος και συγχρόνως σε πολλά, αν όχι στα περισσότερα μέλη των χαμηλότερων κλιμάκιων. Με την κοινωνική προέλευση, την εκπαίδευση, την κοινωνική θέση, τη συγγένεια και τις φιλικές συνδέσεις, τα ανώτερα κλιμάκια, για να επικεντρωθούμε σε αυτά, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της συντηρητικής παράταξης και αν κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν ίσχυαν, οι ιδεολογικές διαθέσεις τους θα τους τοποθετούσαν σίγουρα εκεί.

Κορυφαίοι δημόσιοι υπάλληλοι και τα μέλη του δικαστικού σώματος μπορεί, με ιδεολογικούς όρους, να κυμαίνονται σε όλο το φάσμα από τον ήπιο φιλελευθερισμό έως τον ακραίο συντηρητισμό, αλλά ο ήπιος φιλελευθερισμός, στην προοδευτική πλευρά του φάσματος είναι το τελικό όριο για αυτούς. Σε «κανονικές» συνθήκες ταξικής σύγκρουσης, αυτό δεν μπορεί να βρει έκφραση, εκτός όσον αφορά το

είδος των σιωπηρών ή ρητών προκαταλήψεων που αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να αναμένεται να έχουν.

Σε συνθήκες κρίσης, από την άλλη πλευρά, σε μια εποχή που η ταξική πάλη παίρνει το χαρακτήρα του ταξικού πολέμου, αυτά τα μέλη των κρατικών προσωπικών γίνονται ενεργοί συμμετέχοντες στη μάχη και είναι πιο πιθανό να θέλουν να κάνουν το καθήκον τους στη πατριωτική προσπάθεια για να σώσουν την αγαπημένη χώρα, για να μην μιλήσουμε για τις αγαπημένες θέσεις τους, από τους κινδύνους που την απειλούν.

Η κυβέρνηση Αλιέντε κληρονόμησε ένα κρατικό προσωπικό, το οποίο είχε από καιρό εμπλακεί στην ηγεσία των συντηρητικών κομμάτων και το οποίο δεν μπορεί να συμπεριλαμβάνει πολλούς ανθρώπους που είδαν το νέο καθεστώς με οποιοδήποτε είδους συμπάθεια. Μεγάλο μέρος από αυτό άλλαξε με την εκλογή του Αλιέντε, στο βαθμό που το νέο προσωπικό, το οποίο υποστήριξε το συνασπισμό της Λαϊκής Ενότητας, κατέλαβε κορυφαίες θέσεις στο κρατικό σύστημα.

Ακόμα κι έτσι, και υπό τις επικρατούσες συνθήκες, ίσως αναπόφευκτα τα μεσαία και κατώτερα στρώματα του συστήματος αυτού συνέχισαν να στελεχώνονται από τους καθιερωμένους παραδοσιακούς γραφειοκράτες. Η δύναμη αυτών των ανθρώπων μπορεί να είναι πολύ μεγάλη. Μία διαταγή μπορεί να εκδοθεί από ψηλά, αλλά αυτοί οι άνθρωποι είναι στη κατάλληλη θέση ώστε να μην την εκτελέσουν, ή να βεβαιωθούν ότι δεν θα λειτουργεί όπως θα έπρεπε.

Και ας μου επιτραπεί η μεταφορά, η μηχανή μπορεί να μην ανταποκρίνεται σωστά επειδή πολύ απλά οι μηχανικοί που έχουν την πραγματική επιβάρυνση για αυτή δεν έχουν καμία ιδιαίτερη επιθυμία να την κάνουν να ανταποκρίνεται σωστά. Όσο μεγαλύτερη είναι η αίσθηση της κρίσης τόσο λιγότερο πρόθυμοι και μηχανικοί και όσο λιγότερο πρόθυμοι οι μηχανικοί, τόσο μεγαλύτερη είναι η κρίση.

Ωστόσο, η κυβέρνηση Αλιέντε δεν «κατέρρευσε». Παρά το νομοθετικό εμπόδιο, το διοικητικό σαμποτάζ, τον πολιτικό πόλεμο, την ξένη επέμβαση, τις οικονομικές ελλείψεις, τις εσωτερικές διαιρέσεις, κλπ., το καθεστώς κράτησε. Αυτό, για τους πολιτικούς και τις πολιτικές που εκπροσωπούσαν, ήταν το πρόβλημα.

Σε ένα άρθρο που θέλω να αναφέρω, ο Eric Hobsbawm σημειώνει πολύ σωστά ότι «σε αυτούς τους σχολιαστές της δεξιάς, οι οποίοι ρωτούν ποια άλλη επιλογή παραμένει ανοικτή για τους αντιπάλους του Αλιέντε από ένα πραξικόπημα, η απλή απάντηση είναι: να μην γίνει πραξικόπημα». Αυτό, όμως, εμπεριέχει τον κίνδυνο ο Αλιέντε να ξεπεράσει τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετώπιζε.

Πράγματι, φαίνεται ότι, την ημέρα πριν από το πραξικόπημα, ο ίδιος και οι υπουργοί του, είχαν αποφασίσει για μια τελευταία συνταγματική ρήξη, δηλαδή ένα δημοψήφισμα, το οποίο επρόκειτο να ανακοινωθεί στις 11 Σεπτεμβρίου. Ήλπιζε ότι, αν κέρδιζε, θα μπορούσε να παγώσει τους πραξικοπηματίες, και να δώσει στον εαυτό του νέο χώρο δράσης. Αν έχανε, θα παραιτούνταν, με την ελπίδα ότι οι δυνάμεις της Αριστεράς μια ημέρα θα βρεθούν σε καλύτερη θέση να ασκήσουν εξουσία.

Ό, τι και να σκεπτόταν για αυτή τη στρατηγική, για την οποία οι συντηρητικοί πολιτικοί πρέπει να έχει λάβει γνώση, υπήρχε ο κίνδυνος για την παράταση της κρίσης, στην οποία ήθελαν ξέφρενα να

βάλουν τέλος. Και αυτό σήμαινε την αποδοχή, και μάλιστα την ενεργό υποστήριξη στο πραξικόπημα που οι στρατιωτικοί είχαν προετοιμάσει. Τελικά, και μπροστά στον κίνδυνο της λαϊκής υποστήριξης για τον Αλιέντε, δεν υπήρχε κανένα φάρμακο, οι δολοφόνοι έπρεπε να κληθούν.

Ο στρατός

Έχει ειπωθεί ξανά ότι ο στρατός στη Χιλή, σε αντίθεση με το στρατό σε κάθε άλλη χώρα της Λατινικής Αμερικής, ήταν μη-πολιτικός, πολιτικά ουδέτερος, συνταγματικός, κλπ. και αν και αυτό είναι κάπως υπερβολικό, ήταν σε γενικές γραμμές αλήθεια ότι ο στρατός στη Χιλή δεν «αναμειγνυόταν στην πολιτική». Ούτε υπάρχει οποιοσδήποτε λόγος να αμφιβάλει κανείς ότι, κατά τον χρόνο που Αλιέντε ήρθε στην εξουσία και για κάποιο χρονικό διάστημα μετά, οι στρατιωτικοί δεν ήθελαν να παρέμβουν και να κάνουν ένα πραξικόπημα.

Αφού το «χάος» είχε δημιουργηθεί, επήλθε ακραία πολιτική αστάθεια και η αδυναμία ανταπόκρισης του καθεστώτος στο πρόσωπό της κρίσης είχε αποκαλυφθεί (εκ των οποίων περισσότερα αργότερα) που οι συντηρητικές διαθέσεις του στρατού ήρθαν στο προσκήνιο. Για αυτό θα ήταν ανοησία να πιστεύουμε ότι η «ουδετερότητα» και η «μη πολιτική στάση» από την πλευρά των ενόπλων δυνάμεων σήμαινε ότι δεν έχουν σαφείς ιδεολογικές διαθέσεις, και ότι οι εν λόγω διαθέσεις δεν ήταν σίγουρα συντηρητικές.

Όπως ο Marcel Niedergang σημειώνει, «ποτέ δεν υπήρξαν υψηλόβαθμα στελέχη που ήταν σοσιαλιστές, πόσο μάλλον κομμουνιστές. Υπήρχαν δύο στρατόπεδα: οι οπαδοί της νομιμότητας και οι εχθροί της κυβέρνησης της Αριστεράς. Η δεύτερη ομάδα, *αυξανόταν όλο και περισσότερο* και τελικά κέρδισε».

Τα πλάγια γράμματα σε αυτό το απόσπασμα προορίζονται να μεταφέρουν τη κρίσιμη δυναμική που έλαβε χώρα στη Χιλή και η οποία επηρέασε το στρατό, καθώς και όλους τους άλλους πρωταγωνιστές. Αυτή η έννοια της δυναμικής διαδικασίας είναι απαραίτητη για την ανάλυση κάθε τέτοιου είδους κατάσταση: οι άνθρωποι που είναι αβέβαιοι, και οι οποίοι δεν είναι διατεθειμένοι να κάνουν αυτό ή εκείνο, αλλάζουν υπό την επίδραση των γεγονότων που κινούνται γρήγορα. Φυσικά, ως επί το πλείστων αλλάζουν μέσα σε ένα συγκεκριμένο εύρος επιλογών, αλλά σε τέτοιες περιπτώσεις, η μετατόπιση μπορεί παρόλα αυτά να είναι πολύ μεγάλη.

Έτσι συντηρητικά αλλά και συνταγματικά προσανατολισμένοι άνδρες του στρατού, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να γίνουν πολύ πιο συντηρητικοί και παύουν να είναι συνταγματικά προσανατολισμένοι. Το προφανές ερώτημα είναι τι είναι αυτό που προκαλεί την μετατόπιση. Εν μέρει, αναμφίβολα, η απάντηση βρίσκεται στην «αντικειμενική» επιδείνωση της κατάστασης, εν μέρει επίσης όμως και στην πίεση που παράγεται από συντηρητικές δυνάμεις.

Αλλά σε πολύ μεγάλο βαθμό, βρίσκεται στην θέση που υιοθετήθηκε, και φαίνεται ότι θα υιοθετηθεί

από την παρούσα κυβέρνηση. Όπως το αντιλαμβάνομαι, η αδύναμη απάντηση στην απόπειρα πραξικοπήματος της 29ης Ιουνίου της διοίκησης του Αλιέντε, η σταθερή υποχώρηση του μπροστά στις συντηρητικές δυνάμεις (και του στρατού) στις επόμενες εβδομάδες, και η απώλεια του από την παραίτηση του Στρατηγού Prats, ο μόνος στρατηγός που είχε εμφανιστεί σταθερά διατεθειμένος να υποστηρίξει το καθεστώς όλα αυτά πρέπει να είχαν να κάνουν με το γεγονός ότι οι εχθροί του καθεστώτος στις ένοπλες δυνάμεις (δηλαδή των στρατιωτικών οι οποίοι ήταν έτοιμοι να κάνουν ένα πραξικόπημα) μεγάλωνε όλο και πιο πολύ. Σε αυτά τα θέματα ισχύει ένας νόμος: όσο πιο αδύναμη η κυβέρνηση, όσο πιο τολμηροί οι εχθροί της, τόσο πιο πολυπληθείς γίνονται μέρα με τη μέρα.

Έτσι, αυτοί οι «συνταγματικά προσανατολισμένοι» στρατηγοί χτύπησαν στις 11 Σεπτεμβρίου, και έθεσαν σε εφαρμογή αυτό που ονομάστηκε - υπό το πρίσμα της σφαγής των αριστερών στην Ινδονησία - Operation Djakarta. Πριν επανέλθουμε στο επόμενο μέρος αυτής της ιστορίας, στο μέρος που αφορά τις ενέργειες του καθεστώτος Αλιέντε, τη στρατηγική και τη συμπεριφορά της, είναι επίσης σημαντικό να τονίσω τη βαρβαρότητα της καταστολής που εξαπέλυσε το πραξικόπημα, και να υπογραμμιστεί η ευθύνη την οποία η συντηρητικοί πολιτικοί φέρουν για αυτό.

Γράφοντας άμεσα μετά την Κομμούνα του Παρισιού, και ενώ οι κομμουνάροι εξακολουθούσαν να σκοτώνονται, ο Μαρξ σημείωσε με πικρία ότι «ο πολιτισμός και η δικαιοσύνη της αστικής τάξης βγαίνει στο ζοφερό φως κάθε φορά που οι δούλοι αυτής της τάξης εξεγείρονται κατά των αφεντικών τους. Στη συνέχεια, αυτός ο πολιτισμός και αυτή η τάξη πραγμάτων αποκαλύπτεται ως απροκάλυπτη βαρβαρότητα και άνομη εκδίκηση». Αυτά τα λόγια ισχύουν επίσης και στη Χιλή μετά το πραξικόπημα. Έτσι, αυτό το όχι και τόσο αριστερό περιοδικό, το Newsweek είχε μια έκθεση από ανταποκριτή της στο Σαντιάγο λίγο μετά το πραξικόπημα, υπό τον τίτλο «Σφαγείο στο Σαντιάγκο» το οποίο συνέχιζε ως εξής:

Την περασμένη εβδομάδα, γλίστρησα μέσα από μια πλαϊνή πόρτα μέσα στο νεκροτομείο της πόλης του Σαντιάγο, δείχνοντας τη χουντική κάρτα τύπου μου και επιδεικνύοντας την ανυπομονησία υψηλού αξιωματούχου. Εκατόν πενήντα πτώματα βρισκόταν απλωμένα στο ισόγειο, προς αναμονή αναγνώρισης από μέλη της οικογένειας. Στον πρώτο όροφο, πέρασα μέσα από μια μισάνοιχτη πόρτα και εκεί σε ένα αμυδρά φωτισμένο διάδρομο υπήρχαν τουλάχιστον πενήντα ακόμα πτώματα να πιέζονται το ένα απέναντι στο άλλο με τα κεφάλια τους στημένα στον τοίχο. Ήταν όλοι γυμνοί.

Οι περισσότεροι είχαν πυροβοληθεί από κοντινή απόσταση κάτω από το πηγούνι. Κάποιοι είχαν στο σώμα τραύματα από οπλοπολυβόλα. Τα στήθη τους είχαν ανοιχτεί και ραφτεί ξανά πρόχειρα και αποκρουστικά ενώ είχε προηγηθεί μια εντελώς τυπική αυτοψία. Ήταν όλοι νέοι και, αν κρίνουμε από την τραχύτητα των χεριών τους, όλοι από την εργατική τάξη. Ανάμεσα τους ήταν και μερικά κορίτσια, διακρίνονταν ανάμεσα στα πτώματα μόνο από τις καμπύλες του στήθους τους. Τα περισσότερα από τα κεφάλια τους είχαν συνθλιβεί. Έμεινα για δύο λεπτά το πολύ, στη συνέχεια έφυγα.

Εργαζόμενοι στο νεκροτομείο είχαν δεχθεί απειλές ότι θα περάσουν από στρατοδικείο και θα

εκτελεστούν αν αποκαλύψουν τι συμβαίνει εκεί. Αλλά οι γυναίκες που πηγαίνουν εκεί για να αναγνωρίσουν πτώματα αναφέρουν ότι υπάρχουν 100-150 πτώματα στο ισόγειο κάθε μέρα. Και ήμουν σε θέση να λάβω τον επίσημο αριθμό πτωμάτων του νεκροτομείου από την κόρη ενός μέλους του προσωπικού. Μέχρι και τη δέκατη τέταρτη ημέρα μετά το πραξικόπημα, από το νεκροτομείο είχαν περάσει 2796 πτώματα.

Την ίδια ημέρα που εκδόθηκε αυτό το άρθρο, η London Times σχολίασε σε ένα κύριο άρθρο ότι «η ύπαρξη ενός πολέμου ή κάτι σαν αυτό μπορεί να εξηγήσει με σαφήνεια τη δραστική σοβαρότητα του νέου καθεστώτος που εξέπληξε τόσο πολλούς παρατηρητές».

Ο «πόλεμος» ήταν, φυσικά, εφεύρεση των Times. Έχοντας τον εφεύρει, στη συνέχεια παρατηρεί ότι «μια στρατιωτική κυβέρνηση αντιμέτωπη με εκτεταμένη ένοπλη αντιπολίτευση είναι απίθανο να είναι σχολαστική είτε με συνταγματικές λεπτότητες είτε ακόμα και με τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα». Παρόλα αυτά, για να μη θεωρηθεί ότι η εφημερίδα εγκρίνει τη «δραστική σοβαρότητα» του νέου καθεστώτος, λέει στους αναγνώστες της ότι «πρέπει να ελπίζουν οι φίλοι της Χιλής στο εξωτερικό, όπως επίσης και χωρίς αμφιβολία από τη μεγάλη πλειοψηφία των Χιλιανών, ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα σύντομα θα είναι πλήρως σεβαστά και ότι η συνταγματική κυβέρνηση αποκατασταθεί σύντομα». Αμήν.

Κανείς δεν ξέρει πόσοι άνθρωποι έχουν σκοτωθεί στη περίοδο της τρομοκρατίας που ακολούθησε το πραξικόπημα, και πόσοι άνθρωποι θα πεθάνουν ακόμη ως αποτέλεσμα αυτού. Αν μια κυβέρνηση της Αριστεράς είχε επιδείξει το ένα δέκατο της απανθρωπιάς της χούντας, ουρλιάζοντας τα πρωτοσέλιδα σε ολόκληρο τον «πολιτισμένο» κόσμο θα την κατέκριναν μέρα νύχτα.

Όπως και να έχει, το θέμα πέρασε στα ψηλά και τίποτα δεν ακούστηκε όταν η βρετανική κυβέρνηση έσπευσε, έντεκα ημέρες μετά το πραξικόπημα, να αναγνωρίσει τη χούντα. Στη συνέχεια, όμως το ίδιο έκαναν και οι περισσότερες δυτικές κυβερνήσεις που αγαπούν την ελευθερία.

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι προνομιούχοι στη Χιλή μοιράζονταν από κοινού τα συναισθήματα του συντάκτη στους Times του Λονδίνου ότι, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις, ο στρατός δεν θα μπορούσε να είναι «υπερβολικά σχολαστικός». Και εδώ ,ο Hobsbawm το θέτει πολύ καλά, όταν λέει ότι «η Αριστερά έχει υποτιμήσει σε γενικές γραμμές το φόβο και το μίσος της Δεξιάς, την ευκολία με την οποία καλοντυμένοι άνδρες και προσεγμένες γυναίκες αποκτούν όρεξη για αίμα».

Αυτή είναι μια παλιά ιστορία. Στο Φλωμπέρ του, ο Σαρτρ αναφέρει μία καταχώρηση στο ημερολόγιο του Edmond de Goncourt για την 31η Μάη 1871 , αμέσως μετά αφού Παρισινή Κομμούνα είχε συνθλιβεί:

Είναι καλό. Δεν έχει υπάρξει καμία συνδιαλλαγή ή συμβιβασμός. Η λύση ήταν βίαιη. Ήταν καθαρή δύναμη . . . μια αιματοχυσία σαν αυτή, με τη δολοφονία του μαχητικού κομματιού του πληθυσμού («la partie de la bataillante de la population») ακυρώνει την επανάσταση για τουλάχιστον μία γενιά. Είναι είκοσι χρόνια ανάπαυσης που η παλιά κοινωνία έχει μπροστά της, εφόσον οι κυβερνώντες τολμήσουν όλα όσα χρειάζεται να τολμηθούν αυτή τη στιγμή.

Ο Γκονκούρ, όπως γνωρίζουμε, δεν είχε κανένα λόγο να ανησυχεί. Ούτε η Χιλιανή μεσαία τάξη είχε, αφού ο στρατός όχι μόνο τολμά, αλλά είναι σε θέση, να δώσει στη Χιλή «είκοσι χρόνια ανάπαυσης». Μια γυναίκα δημοσιογράφος με μακρά εμπειρία αναφέρει ότι, τρεις εβδομάδες μετά το πραξικόπημα, η «αγαλλίαση» από τους φίλους της ανώτερης τάξης ήταν έκδηλη καθώς είχαν προσευχηθεί για αυτό. Αυτές οι κυρίες είναι απίθανο να διαταραχθούν από τη σφαγή των αγωνιστών της Αριστεράς. Το ίδιο και οι σύζυγοί τους.

Αυτό όμως που ενόχλησε τους συντηρητικούς πολιτικούς ήταν η επιμέλεια με την οποία ο στρατός οδήγησε για την αποκατάσταση «του νόμου και της τάξης». Το κυνήγι και η εκτέλεση μαχητών είναι ένα πράγμα, όπως είναι και η καύση βιβλίων. Αλλά διάλυση της Εθνοσυνέλευσης, η καταγγελία της «πολιτικής» και το παίξιμο της ιδέας ενός φασιστικού τύπου «συντεχνιακής» κατάστασης, όπως αυτή που κάνουν μερικοί από τους στρατηγούς, είναι κάτι άλλο, και μάλλον πιο σοβαρό.

Λίγο μετά το πραξικόπημα, οι ηγέτες της Χριστιανικής Δημοκρατίας, οι οποίοι είχαν παίξει τόσο σημαντικό ρόλο στην επίτευξή του, και οι οποίοι συνέχισαν να εκφράζουν την υποστήριξή της χούντας είχαν αρχίσει να εκφράζουν την «ανησυχία» τους.

Πράγματι, ο πρώην πρόεδρος Frei προχώρησε τόσο πολύ -τέλειος τύπος- ώστε να εμπιστευθεί σε έναν Γάλλο δημοσιογράφο την πεποίθησή του ότι «η Χριστιανική Δημοκρατία θα πρέπει να πάει στην αντιπολίτευση σε δύο ή τρεις μήνες από τώρα» προφανώς αφού ο στρατός είχε κατακρεουργήσει αρκετούς αριστερούς μαχητές. Κατά τη μελέτη της συμπεριφοράς και των δηλώσεων αυτών των ανδρών, καταλαβαίνει κανείς καλύτερα την άγρια περιφρόνηση που ο Μαρξ εξέφρασε για τους αστούς πολιτικούς στα ιστορικά του συγγράμματα. Αυτή η φυλή δεν έχει αλλάξει.

Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε αρχικά στο περιοδικό *Socialist Register*, το οποίο μπορείτε να βρείτε εδώ . Στην συνέχεια αναδημοσιεύτηκε συνέχειες στο περιοδικό *Jacobin* το οποίο μπορείτε να δείτε εδώ . Η μετάφραση στα ελληνικά έγινε από το site *Barikat* και δημοσιεύτηκε σε δυο συνέχειες τις οποίες μπορείτε να βρείτε εδώ και εδώ .